

1930 04

Universul Literar

Anul XLVI Nr. 13

23 Martie 1930

5 Lei

Prof. Dr. DIMITRIE BRANDZA

C t i t o r i i

PROF. DR. DIMITRIE BRANDZA (1846 — 1895)

de CONST. A. DISSESCU

Pușini dintre oamenii noștri de știință au avut norocul să ajungă la un renume atât de mare, la o popularitate atât de neconstatată, ca doctorul Dimitrie Brandza. Faptul se explică nu prin aceea că lucrările lor ar fi fost mai puțin însemnate ca ale doctorului Brandza, ci prin truda depusă de acesta și greutatea enormă ce el a avut de învins, spre a trasa în ogrorul științei românești o brazdă nouă, un drum nedesfundat, neumblat, necunoscut, virgin. Lupta aceasta constructivă dusă de el, i-a câștigat simpatia binemeritată a marelui public și i-a asigurat recunoștința necondiționată a cercului restrâns de specialiști.

Dr. Dimitrie Brandza este părintele botanicii dela noi. Ceeace a fost Carol Davila pentru medicina românească, dr. Istrate pentru chimie și un Spiru Haret pentru matematică, a fost Dr. Brandza pentru botanică. E primul cercetător al florei noastre, e printre primii profesori universitari de zoologie și botanică, e întemeietorul catedrei de botanică de azi dela Facultatea de științe și mai ales și înainte de orice e creatorul Institutului și Grădinei Botanice din București. Institutul Botanic! Câtă satisfacție și câte dureri nu a avut de tras Brandza de pe urma lui!

Ridicat din nimic, organizat cu greu Institutul închidea între zidurile lui nu numai comoara științifică a florei românești — colecție de mare valoare — dar închidea însăși munca, viața, năzuințele și sufletul celui ce-l întemeiasc. Și dr. Brandza a avut durerea să vadă toată această operă a lui, nimicindu-se, distrugându-se, arzând până în pământ, sub privirile sale neputincioase. Da! In prima perioadă a existenței lui, Institutul Botanic a ars! A suferit mult dr. Brandza după urma acestei întâmplări, dar n'a descurajat. Numai cine cunoaște durerea artistului în fața rarelor cazuri de distrugere a operei sale, va înțelege disperarea — și cuvântul nu-i exagerat de loc — omului de știință în fața spulberării unei munci de aproape o viață întreagă. Dr. Brandza nu și-a pierdut însă cumpătul și nici forțele. Cu o perseverare, cu o tenacitate neînchipuită el s'a pus din nou la lucru. Și triumful a fost al lui! Din cenușa încă fumegândă a localului dela statuia lui Mihai Viteazul s'a născut întocmai ca și pasărea din vechime, Institutul și grădina botanică dela Cotroceni.

Cine ar mai bănuși astăzi, plimbându-se printre fermecătoarele alei de cactuși sau castani, ce se întind din dealul Cotrocenilor până în malurile Dâmboviței, pe splaiul Dr. Brandza, gropile și mocirlele d'odinioară? Și cine se mai gândește că aleele ce înconjoară cele trei statui — concretizare în bronz și piatră a atâtor calități ale neamului nostru — ce se înșiră în fața Universității, pe Bulevardul Academiei, sunt urmele primei grădini bo-

tanice trasate aici de dr. Brandza? Pușini, foarte pușini de sigur!

Cu toate acestea opera și memoria Doctorului Brandza nu se vor putea șterge atât de ușor. Despre prima vor vorbi generațiile viitoare de botanici, cercetările și rezultatele dobândite de Brandza cu privire la flora noastră, vor vorbi tratatele străine care-l menționează lucrările și vor vorbi însăși florile lui iubite, câteva specii fiind lătețate de către cei ce le-au descoperit, cu numele învățatului român ce știuse să le însuflească dragoste, respect și admirație.

Cât despre memoria lui, frontispiciul Muzeului de Istorie Naturală dela Sosea, și-a luat sarcina să i-o păstreze. Acolo, pe fațada principală, sub fiecare din ferestrele etajului I sunt săpate în aur numele a doi iluștri învățați. Și printre ele se găsește, mai răsunător decât celelalte, căci e nume de român, numele lui Dimitrie Brandza. E cea mai desăvârșită consacrare, e înscrierea lui definitivă în galeria „clăditurilor” neamului nostru.

Familia Brandza e o veche familie românească, originară din Basarabia. Doctorul Dimitrie Brandza s'a născut la 10 Octombrie 1846 în satul Bivol din jud. Dorohoi. Aci tatăl său, Paharnicul Gheorghe Brandza, trăia din venitul unei moșioare ce avea și pe care o îngrija cu multă dragoste și pasiune. Poate că în plimbările făcute de bătrân cu cei trei băieți ai lui s'a format prima legătură între Dimitrie și flori, poate iarăși ca rătăcirile bătrânului prin lunca Prutului să-i fi dezvoltat dragostea de natură. Fapt cert este că tânărul Brandza a manifestat de mic copil o predilecție deosebită pentru studiul științelor naturale.

După primele învățături primite în casa părintească Brandza este adus la Iași unde e primit la „Academia Mihăileană”. Aci atras de frumusețea cursului și mai ales câștigat de felul plăcut de a fi al eminentului profesor Gr. Cobălcescu, Brandza se dedă tot mai mult studiului botanicii.

În 1864, după terminarea liceului și cu mari sforțări din partea bătrânului său tată, Brandza pleacă la Paris unde se înscrie în acelaș timp și la Facultatea de Științe și la cea de Medicină. Aci el face studii strălucite, fiind deosebit cotat de absolut toți profesorii. Prestigiul românilor a fost astfel odată mai mult ridicat în ochii învățaților dela Sorbona. În special, celebrul profesor de botanică H. Baillon, apreciază atât de mult pe Brandza încât între ei se stabilesc trainice legături de prietenie. Baillon devine un înfocat filo-român și un admirator chiar al lui Brandza. În cinstea tânărului său elev el îi dedică o plantă exotică, numind-o *Brandzeia filicifolia*.

În doi ani își luă licența în Științele Naturale, iar patru ani mai târziu obține și titlul de doctor în medicină și laureat

al Facultății respective din Paris¹⁾. În 1866, la vârsta de 20 de ani, este numit prin concurs, profesor de Botanică și Zoologie la Universitatea din Iași. În 1870 reîntors definitiv în țară își începe adevărată activitate: de apostol — profesor la Liceul Național și Seminarul Socola — de om al carității — medic secundar la Spitalul Sf. Spiridon — de om de știință — profesor la Universitatea din Iași — și de cercetător — director al Laboratorului de Botanică. Desfășurând o muncă neîntreruptă în toate aceste direcții, dar mai ales ca profesor și cercetător era neobosit. La catedră se suia totdeauna cu aceeași emoție cu care își făcuse prima lecție. Venea în redingotă, ceremonios, exact. Vorbea cu căldură, cu convingere, cu claritate. Ariditatea materiei predate era totdeauna compensată prin digresiunile și glumele ce le făcea, prin paralelismul între viața plantelor și a oamenilor pe care cu plăcere descoperi în stabilca, totdeauna în detrimentul celor din urmă. La cursurile profesorului Brandza se înghesuiau studenții, veneau dela toate secțiile Facultății; cuvântul lui pornea din suflet și ajungea la suflet.

La laborator era toată ziua: inventaria, analiza, colecta, aranja fel și fel de plante străne de el în excursiile ce făcea vara sau primite din partea savanților străini. În vacanțe pornea cu bunul său prieten Dr. Agapie și într-o brișeuță cu două roate cutreca județele. Toată flora Moldovei a fost astfel cercetată. Exemplare necunoscute până atunci, au fost găsite de el, unele chiar inexistente în tot restul continentului, cum e cazul plantei Saxifraga fluctuans descoperită în valea Slănicului. Mulțimea plantelor adunate i-au permis să-și întocmească o colecție de cea mai mare valoare științifică. O adevărată grădină botanică începe să se desemneze în Păcurari, la Râpa-Galbenă. Numeroase comunicări făcute la „Société Linnéenne” din Paris, un tratat de botanică, cursuri de Științele Naturale pentru studenți și liceeni, conferințe și articole, vin să completeze și să încoroneze toată această activitate a doctorului Brandza.

În 1874, Titu Maiorescu care îl aprecia și care era pe vremea aceea ministru al instrucției, îl transferă la București, la catedra lui Constantin Exarcu, devenită vacantă prin demisia acestuia. Acciași muncă prodigioasă, mai întâi de organizare, apoi de dezvoltare, începe să de puie Brandza și aci. În primul rând are de luptat cu mutarea începutului de grădină botanică ce luase ființă la Cotroceni. Tereaul de aci anexându-se parcului princiar, Primăria Capitalei fixase cu toate protestele lui Brandza, locul viitoarei gră-

1) Toate aceste amănunte biografice le deslușim din prețioasa lucrare a d-lui Zach. C. Panțu „Viața și Opera Doctorului D. Brandza”, Academia Română. Memoriile secției științifice. Seria III, Tom V.

ini chiar vis-à-vis de Universitate. Greutăți de ordin tehnic sunt totuși rând pe rând îndepărtate și mica grădină botanică se infiripa sub grija și privirile obăduitoare ale neobositului învățat.

Câtiva ani mai târziu, Brandza începe și organizarea Muzăului de botanică, instalat din lipsă de local, chiar în clădirea Universității. Strădaniile și jertfele de data aceasta sunt de neînchipuit. Fără sprijin, fără fonduri, fără personal ajutător, lucrările mergeau foarte anevoae. Nici un minut însă de ezitare, nici o șovăială, nici o descurajare. Din contră, hărțire și muncă. În scurt timp, secția botanică a Muzăului de Istorie-Naturală, era cea mai bogată și mai bine înzestrată din toate secțiile Muzăului. Erbarul Florei României născut din câteva colecții mai vechi, dintr-un erbar al lui Ulrich Hoffmann, dăruit Muzăului de dr. Carol Darrilla și crescut din tot cecece a adunat dr. Brandza în lungile, obositoare și nespusăratele lui excursiuni prin Muntenia, Moldova și Dobrogea, era comoara cea mai de preț de care dispunea acum Muzăul botanic. La ea se alătura un imens material didactic și de cercetări, pus la dispoziția studenților. Academia Română primia regulat la ședințele secției științifice, comunicări d'ale doctorului Brandza. Fiecare dintre ele aducea la cunoștința tuturor, noi plante, noi specii, găsite în flora românească.

Pentru meritele sale Brandza fu ales în 1879 membru al Academiei. Discursul său de recepție „Despre vegetația României și exploratorii săi” a rămas până azi un model de expunere științifică și de venerație pentru predecesori.

În acest moment de încoronare a strădaniilor sale, sosește însă neașteptată zi de 24 Martie 1884. Tot cecece ani de zile fusese adunat cu migală, cu trudă, cu muncă neîntreruptă, fu distrus în câteva ore. Un foc mistuitor a înghițit pe de-a întregul toate colecțiile muzăului de botanică. Nici urmă nu a mai rămas din ele! Durerea doctorului Brandza deși nespusă, a fost totuși întrecută de hotărârea sa.

Institutul de Botanică trebuia să se ridice semeț peste vălvația flacărilor! Și cum orice rău e spre mai bine, așa și de data aceasta. După alți ani de încordare, după alte stăruințe și alergături, Brandza ajunse nu numai fonduri pentru reclădirea Muzăului, dar și un alt teren — cel de azi — pentru strămutarea grădinii. Ambele se uniră sub numele de Institutul Botanic dela Cotroceni și sub direcția celui ce a luptat atâta pentru realizarea lui. În anul 1892, profesorul satisfăcut și bătrân își ținea lecția de deschidere, în amfiteatrul noului Institut.

Din nefericire, trei ani mai târziu, slăbit de muncă și ros de o boală de inimă, prof. dr. Dimitrie Brandza, muri.

Opera lui însă a rămas neperitoare. Institutul ce avem azi e întocmit după cele

mai moderne cerințe ale Științei. El e clădit după modelul celui din Liège și reprezintă experiența întregii străinătăți. Munca fără preget și însemnătatea lucrărilor profesorului Dr. Brandza l-au consacrat de mult și i-au dat dreptul de a fi trecut în marea frescă națională a oamenilor de știință.

CONST. A. DISSESCU

Adevărate

Neamărate întâmplări mărunte din viața profesorului D. Brandza, pot evidenția calitățile sale superioare de om și bun român.

Astfel pe când era la Iași luera din răspuțeri pentru ridicarea „Societății de Medici și Naturaliști”. Ei bine știți cine a dat soluția în marea problemă națională a Unirii? Nici cercurile politice, nici asociațiile literare, nici diversele societăți naționale, sociale, etc. Aici, la modesta Societate de Medici și Naturaliști s'a hotărât pentru întâiași dată alegerea lui Cuza. Dr. Brandza a fost unul dintre cei mai aprigi susținători ai acestei idei.

Când Regele Carol după ce a vizitat Institutul cel nou dela Cotroceni, a vrut să-l decoreze, dr. Brandza i-a răspuns:

— „Majestate, cece ce ați văzut, se datorește în primul rând colaboratorilor mei iar cecece s'a realizat nu întrecu cu nimic cecece aveam datoria să realizăm. Prin urmare datoria și nici un alt merit!”

Regele Carol i-a strâns mâna și s'a mulțumit să-i sublinieze deosebita considerație ce omul și-o sporia în ochii Soveranului.

Concursul pentru obținerea catedrei dela Iași, a fost un adevărat triumf pentru dr. Brandza. Comisiei compusă din profesorii: C. Exarcu, E. Bacaloglu, Alexe Marin și D. Petrescu, tânărul candidat i-a cerut să fixeze toate 5 probele scrise într-o zi. Rezultatele strălucite obținute, au speriat atât de mulți pe ceilalți contracandidați, încât cu toții s'au retras. La proba orală s'a prezentat singur!

NOTE BIO-BIBLIOGRAFICE

Dr. Dimitrie Brandza s'a născut în jud. Dorohoi în anul 1846. Primele învățături îi sunt date în casa părintească de către un dascăl polon Vladimir Hausky. Trece apoi la Iași unde termină liceul la Academia Mihăileană.

În 1864 pleacă la Paris pentru a studia Șt. Naturale și Medicina.

Sosit licențiat în 1866, obține prin concurs catedra de Istorie Naturală. Își lasă

însă un suplinitor și se reîntoarce la Paris spre a-și continua studiile. În 1869 este proclamat doctor și laureat al Facultății de medicină.

Dela această dată lucrează neîntrerupt în țară, pentru ridicarea nivelului științific dela noi și pentru promovarea botanicii.

La 1874 este transferat la catedra de Zoologie și Botanică din București. Aci începe crearea Muzăului de Botanică, alipit la început ca o secție a Muzăului de Istorie Naturală. Când în 1882 catedra s'a despărțit în două, el a rămas numai profesor de botanică. Curând însă — după ciuntirea grădinii botanice prin instalarea statuielor lui Gh. Lazăr și Heliade Rădulescu și după focul ce i-a măcinat întreg muzăul — Brandza este numit și director al Institutului Botanic, clădit după modelul celui dela Liège și după indicațiile date de el.

La vârsta de 49 de ani — destul de în vigoare încă — este doborât de o boală de inimă, în anul 1895.

A descoperit 5 genuri de plante rarismele din țara noastră.

A scris:

1. Histoire botanique et thérapeutique des Gentianacées employées en médecine. Teza lui de doctorat, apreciată deosebit de juriul examinator, care l-a proclamat și Laureat al Facultății de Medicină din Paris.

2. Considérations sur les ovaires inféres, un memoriu în care se vede întreaga cruditate a învățatului român.

3. La nouvelle école ou l'influence des travaux du prof. H. Baillon sur la botanique contemporaine.

4. Fragmente din Flora României, numeroase note și comunicări făcute Academiei, asupra plantelor din țara noastră.

5. Despre vegetația României și exploratorii ei.

6. Prodrumul Florei Române, e opera de căpetenie a botanistului nostru, lucrare monumentală cuprinzând descrierea și înșiruirea tuturor plantelor ce se cunoșteau la epoca aceea în România. Prodrumul Florei Române a rămas până azi baza dela care se pornesc noile cercetări.

7. Vegetația Dobrogei.

8. Filoxera și mijloacele de a o combate.

9. Plante noi în România, o nouă serie de comunicări Academiei, privitoare la rezultatele excursiilor sale.

10. Curs elementar de Zoologie.

11. Curs elementar de Botanică.

12. Curs elementar de Geologie.

13. Trichina și Trichinoza și încă multe altele.

C. A. D.

P O E Z I E

DUNĂREA

Pe-aici, ne spun baladele
Din vremi medievale, —
Trecură Cruciadele
Cu oști leite 'n zale...

Să 'ți pui 'n veci supunere
Păgâni cu gânduri rele,
La malul tău o, Dunăre,
Trăgeau corăbii grele.

Urcau din greu caicele
Cu oști cutropitoare
Și mii de lănci ca spicele
Se legănau sub soare.

Se profilau turbanele
Sub ceruri de safire,
Și 'n aier iataganele
Suiau a lor sclipire...

De farmecul femeilor
Cântau meterhanele
Și lenevirea beilor
Dormea în narghilele.

Ardeau în zări pădurile
Și târguri vechi de vremuri
Iar Turcii cu ghiaurele
Fugeau către harehuri...

Moșia părcălabilor
Gemea în stinse șoapte
Iar chipul Basarabilor
Se desprindea din noapte.

Sunau prin codrii zalele,
Spre munți urcau bejenii
Și tresăreau pașalele
Visând Călugărenii!

Dunăre, Dunăre, apă năvalnică,
Fluviu gigant,
Unde 's comorile din vremea falnică
Stinsă 'n neant?

MIRCEA DEM. RADULESCU

GRAVURĂ PENTRU O CARTE DE BASME

Lucesc, blond, stelulele gemene
Și scapără aprig din cremene...
Sst! Ornicu 'n turn s'a oprît...
Și, dur, pe cadran bate ceasul
Acum, cucuvaia cu glasul
Fatidic, strident, răgușit...

Din străni și sumbre franșee
Ies pasări severe în zale,
Și cad de pe calea lactee

Minuscule cioburi astrale...

Depart, biserica mică...
Morminte și cruci: cîmîtir...
O lespede încet se ridică...
Stafia, viclean, se strecoară...
Și 'n noaptea cu scări de porfir
Cu aripi satanice, zboară...

Din hăuri de reci subterane

Acum, gnorul nopții ieși...
Tresar brusc masivele stane
De liniști... Trec bufnițe și
Cînd noaptea de tuș pune pături

Compacte în miriști, ciudat, —
Rapid, vrăjitoare pe mături,
Ca 'n Goethe, sosesc la sabbat...

ALEXANDRU BILCIURESCU

DEZACORD

Noi suntem două coarde prea destînsce
Ce nu mai pot vibra în armonii,
Tu pentru mine murmurî note stînsce,
Iar pentru tine eu, prea vii.

Cum inimile noastre bat desacordate,
Ar trebui sfîrmate înadîns;
Dar fiindcă nu-s așa de vinovate,
De moarte, numai le-am atîns.

VIRGINIA GHEORGHIU

CÂNTEC

Cîntece uitate! Reveniți pe strună.
Mini tremurătoare, vă alinte, blînd:
Soare muribund.
Vă petreacă 'n cale!
Drumul vostru fie,
Numai mîrgărit:
Stelele răsără,
Una cîte una.
Pentru todeauna,
Ca să vă primească,
În imperiul lor!
Cîntece uitate!

ARTUR ENAȘESCU

POVESTEA EI

În suflet port scînteia iubirii creatoare
Ce poate să 'mblânzească și fiara din caverne,
Și 'n ochi isvor de patîmi, avînturi, zîmbet, soare,
Semn de primăvară și armonii eterne...

Sunt pace care 'mbie la vis și la hotîină,
Uitare cînd sunt soră, credință cînd sunt mamă,
Topesc durerea 'n cîntec pe unde trec, semină
Cînd cei învinși, în clipe de cumpănă, mă cheamă...

Mi-e gura fermecată și trupul o minune
Pe care-a 'nfăptuit-o un zen artist cu dafna;
În rîsul meu e viață și 'n plîns e rugăciune,
Iar cui îi sting speranța, tot eu îi aprind alfa!

Dar am rămas o taină nedeslegată încă!
O mare liniștită ce-ascunde 'n ea furtună
Pîndind corăbierul să-l sfarămă de-o stîncă;

Eu sunt disprețul crîncen și veșnica minciună.

Odată cu sărutul torn plumb topit pe gură
Și învrăjbesc pămîntul cu-o singură scînteie
Din marea mea revoltă, din groaznică mea ură...
Eu port în sân păcatul... căci sunt în veci femeie!

GEORGE TASLAOANU

CONU GHEORGHIEȘ ȘI CONU ALECUȚĂ

de LUCREȚIA PETRESCU

Conu Alecuță? Nu-i frate cu conu Gheorghies știu eu bine. Măcar că se-ama așa de mult unu cu altu. D'apoi în Dumnezeu să nu semene? Că frați sunt, da-s și mai mult ca frații.

Cum asta? Ei stați că vă spun. Poi să nu vi le-o spun toate întâmplările, eu care pot zice, că eu ochii le-am avut! Că pe vremea aceea eram vezetelu curte și chiar eu mine pe capră a fost stăpână-mea duduca Sultana paharniceasa Malinescului, când am plecat la Paris, să luăm pe conu Gheorghies și am adus în loc pe conu Alecuță.

??...

Apoi firește că nu puteți înțelege și să nu vă vine parecă a crede. Dar uitându-se la mine, care am fost de față. Nu-i frate conu Gheorghies cu conașu Alecuță. Nu pot să le spun fără de frică toate. Cine, ce nevoie mai are? A trecut a vreme de atunci, boerul și duduca Dumnezeu să-i erte — odihnească Mălișă și sub piatră de biserică. Conu Gheorghies e om cărunț și cumintit, iar conu Alecuță e roștit și dumnealui precum se vede.

Poi numai pentru asta, ca să-i facă și amicalul din avere parte, am jurat pe Dumnezeu și Marghiolița și Ignatie. Toți mi fusese la Paris cu duduca. Că dacă țel pe bună înțelegere n'au isbutit stăpâni să-i dea și lui conu Alecuță drept... Se înpotrivise dumneacai duduca Băse, de era mai mai să-și spargă atunci casa.

Da stați să vi le spun de la început.

Acu pe stăpânul meu doar vi-l aduceți voi aminte. Dumnealui Manolache Malinescul fusese în tinerete — Dumnezeu să-l erte — amarnic de mueratic: și de multe lui blăstămății se luase de gânduri. Mama dumnealui și elironomii, că era masă de fată. Mă rog prăpăd făcea prin țele dia curte și din mahala. Mai ales că moartea cucoanei mari, când n'au avut cine să-l țină de rău.

Ei dar până la o vreme is toate. Bagă seama boerul, într-o dimineață pe când berehezăia feciorul în fața oglinzei, că de seama, că nu mai e așa de tânăr. Părul îi rărește și-i sursește, iar mâna care ținea clondirașul de parfum îi tremură.

Acu de ani nu avea chiar așa mulți, dar se înzecat ca alții. Și oricum se roade. Da în colo de toate. Nume bun, avere înă destulă. Căci almintrelea nu seces om prost or ticăit în daraveri stăpână-meu. S'o fi gândit și el atunci în fața oglinzei: „cui rămân toate?”

Și doar odată a scâpat să zică, că ar vreme să se însoare și apoi cap să fi put să aleagă. Toate manele și mătușele bănașele dudușențelor de măritat i-au zănes în taină vorbă.

Dece din toate a căzut norocul or neorocul pe duduca Sultana a lui Costache boerul?

Nu era dumneacai chiar așa bogată, că seșeră copii mulți la conu Costache tată. Dar vrednică și întimoasă și numai pe buze.

Dar i-a pierit cam repede răsul, că nu multă vreme după ce s'a măritat și a put pe conu Gheorghies, a început boerul așa din senin — ba să bolească, ba

să umble mai greu cu dreptu decât cu stângu... Duduca tinerică, sănătoasă întâi radea și nici nu-i prea credea boerului la astea. Dar la urmă tot a cătat a-i crede, când — nu știu de trecuseră zece ani de la emunție — iacătă stăpână-meu osândit de Dumnezeu parecă, să plătească toate păcatele lui și ale strămoșilor până la al șaptelea neam. Că l'a lovit o damba, de n'a mai putut pune din zina aceea piciorul în pământ. Tinerel, tinerel nu mai era dumnealui, dar nici așa moșneag căzut.

Și a damblagit, ce să vă mai spun? Iar căntările toate cu doftori și feredee, cu mashuri și descânteece toate au fost de-a surda. Doar ca să aibă pe ce risipi atâta groază de bănet. Că un caș de galbeni auzeam, că a dat feciorului adus din Viana, să-l ungă cu alifii și să-i lase sânge. D'apoi călugărului acela venit dela Ierusalim cu apa sfințită din Iordan, cât i-o mai fi dat?

Și de... n'aș vrea să păcătuiesc acu înainte de moarte, dar cât folos a avut boerul din alifii și apa aceea, putea cu trei slanți să aducă pe Lascarachi bărbieru din Sărărie, că tot atâta era.

Și atunci ce să mai facă cucoana? A zis și dumneacai că dela Dumnezeu o fi și încercarea asta, a cumpărat un scaun cu roate și l'a pus pe Petrache feciorul de odăie, de nu avea grijă alta, decât să-l plimbe pe boer de colo până acolo. Iar Dumneacai la anii ce-i avea, că socot că nu trecuse mult peste treizeci, a rămas ea și vadană. Poi gândiți-vă acu! Ce bărbat e acela să-l ții numai poponet în scaun cu roate și să-ți l' poarte în brațe până în așternut feciorul! Că încolo ajutor dela Dumnealui nici atitica! A fost duduca tare de suflet și bărbată. Doar cu sfatul ce o mai sfătua boerul la orânduirea moșilor, podgoriilor și creșterea singurului fecior dăruit de Dumnezeu în atâția ani de zile — conașu Gheorghies.

Că și eu el a avut stăpână-mea destulă bătae de cap. De mic era nu numai plăpând și ticăit, dar și alintat de Doamnă! Dădăcele nu mai știu ce să-i facă, să-i fie pe lac, iar boerul de se întâmpla să fie de față la toanele conașului, în loc să se sforșească și să se ofțerească la el o leacă, îl făcea haz și-i intra în voce de-l mintea și mai tare.

Dar până într'o zi a mers și asta. Duduca noastră nu fusese așa învățată la părinți. Și într'o zi, când a băgat bine de seamă și dumneacai la purtările băiatului, odată a întors foaia. Și când a început la masă conașu Gheorghies să-și facă mendelele, că asta nu-i place și asta nu-i bună și-a amnat eu farfuria în dădăcă. Duduca noastră mi-ți l'a luat frumos de o mână și i a dat câteva îndesate, până ce au sărit toate dădăcele să-l scape? Și a doua oară tot așa și a treia oară la fel.

Nu că nu-i era drag, cum s'ar fi putut una ca asta? Dar începuse și duduca să între la gânduri și se temea ca singurul fecior al Malinescului să nu iasă și acela un nebun și un desmetic. Că nădejdea de alt copil plecase neîntoarsă ca și zina de ieri. Poi când spuneam eu că biet cucoana ca și vadană era!

Și așa când eu binele, când eu aspreala s'a făcut mare conașu Gheorghies și i-a venit vremea să-l trimeată și pe dumnealui în străinătăți, că nu se putea doar fe-

cior de boer, să nu se ducă măcar un an la Paris la carte. La carte or?... Adicătea ce să zic? Ați auzit de vorba aceea? Pleacă vitei și... Doamne iartă-mă, că nu mi se cade nouă, cari le-am mâncat atâția ani pâinea, să ne dăm așa drumul gurei.

Da ne mirăm și noi așa ca proști, de ce se îndaterează uneori la zaraf stăpâni, de-și vând apoi moșii și acareturi, ca să-și trimeată feciorii acolo. Și apoi când veneau mare fi-erea bucuria! Mulți uitaseră și ce știu mai înainte. Doar că în loc de anteriu purta toți surtuc pe talie și turuiau din gură numai franțuzește!

Poi asta nu era cine știe ce picopscală, că doar și duducele cari stăteau cuminte lângă părinți acasă grăiau tot atâta franțuzească. Ei da vorba-i — obrazul. Și obrazul cerea să neargă tot tineretul boeres la Paris, să cheltuească acolo banii străuși grămăjioară de boerii bătrâni.

Și a plecat într'o zi și conașu Gheorghies. L'am dus tot eu cu caleașca până la graniță spre Nemți de unde lua apoi trinu. D'apoi trinu îl știți cum este? Că eu l'am văzut de atâtea ori, când am fost după aceea cu duduca noastră la Paris.

Da stați mai bine că-mi pierd șiru.

Vasăzică l'am alus pe conu Gheorghies până la graniță eu și cu stăpână-mea. Și până s'a despărțit de băiat duduca i-a tot dat învățături cum și ce fel să umble, să dregă pe acolo. I-a dat apoi, ca să-i poarte de grijă pe lordache feciorul de casă cel mai ager al boerului. Și la sfârșit la despărțenie pe lângă blagoslovenia dumisale de mamă i-a pus în mână iconița sfințită și o puaguliță plină cu galbeni. Asta numai așa dar dela duduca. Ce-i mai dăduse înainte boerul și ce i-a mai tot trimis pe urmă?...

Că mult amar de bani a mai tocat pe acolo! Isvor să fi fost... Mergea duduca și lua areuzile și dijmele pământurilor, morilor, iazurilor. Oprea o jumătate pentru boer, dumneacai, casă, slugi, biserică și o jumătate prin zarafu Leizar trimetea la Paris conașului Gheorghies. Culegea la podgorii rodul: și vinul neastâmpărat bine îl vindea duduca, că venise în ajun carte grabnică de la conu Gheorghies, că-i trebue acolo de cheltueală. Și de ar fi cărituit numai rodul pământurilor — hai calea valea. Dar când a vândut boerul răzeșilor din Salcia, moara și pua și toate țirlana și apoi când a vândut locurile dela rohatca pe unde se face acu iarmarocul de creștaji că a făcut cu banii? Biserica?...

Că parcă Aghiuja i-a suflat în ureche la Paris despre vânzare conașului, că numai îndată a trimis scrisoare după scrisoare că-i bolnav, că așa, că pe dincolo...

Și-au luat drumu spre țara franțuzească și banii depe moară și cei depe locurile dela rohatcă.

Face într'o zi duduca cu grămaticul so-coteală că în doi ani conașul mănecase preț de o moșioaă, câteva dughene și trei anori cu vad bun. Apoi în doi ani le-ai mai putea face la loc din mimica, or eu câtă carte ai veni dela Paris?

Se luaseră de gânduri mai ales duduca. Și iacătă în cășligele Crăciunului pleacă conu Alecu Boantaș cam rudă de pe nevastă cu duduca noastră. Ce s'au gândit stăpâni mei? L'au rugat să se intereseze așa prin oameni mai pe departe de viața

pe care o duce conu Gheorghies la Paris și să le scrie îndărăt scrisoare dreptă și cinstită, ca să știe și dumnealor ce le rămâne de făcut. Și nici n'a trecut mult și primește sfăpână-mea scrisoare. Acu cea fost scris înăuntru!... Firește că noi slugile nu i-am văzut slovele, dar ce trece mă rog — nestiut de slugi?

Mai își uită boerii și mai grăesc și în moldoveneste și înțelegem. Că la supărare or cât de învățat omul își uită de toate și-l răsește mânia în limba cu care l-au făcut părinții.

Și era cătrănită rău duduca. Până atunci nimica nu cărtise împotriva bărbatului, dar după aceea a auzit-o chiar Marghiolița zicând boerului mâniașă: „Da ce te credeai? Oare nu-i feciorul dumitale? Surcica știi că nu sare niciodată prea departe de trunchiu“.

Și tot mâniașă s'a dus la zaraf cu niște parole — cele din urmă zicea dumneacii și le-a trimis conașului cu poruncă, că de îndată ce le-o primi să și pornească încoace în țară.

N'a venit conașul nici îndată nici întârziat. A venit numai scrisoare. Și alți bani de drum cei depe urmă i-a trimis și apoi a așteptat și a oftat până ce nu știu ce a mai meremetisit, iar într-o scrisoare conu Gheorghies.

Și încă a treia oară i-a trimis parole. Da acu se făcuseră stăpânii la față ca niște mucenici, că au iscălit amândoi la zaraf bărtie și au luat întâiaș dată galbeni cu împrumut.

Apoi s'au sfădit o leacă vezi bine, că așa-i la supărare omul. Aruncă cât poate pe spinarea altuia. Dar pe urmă s'au mai îmbunat și s'au socotit ce trebuie făcut.

Mult nu s'a socotit duduca. Dumneacii lua repede hotărârea — și într-o dimineață numai ce i-a spus boerului așa tam-nesam: „Eu am vorbit cu tușă Catinea Slătinoaia să vie să stea cu mata vre-o lună și să aibă grija casei, că eu îmi cer dela isprăvnicie hârtie și plec la Paris, să văd ce singură ce-i cu băiatul și să-l aduc acasă“.

Să nu gândiți că a fost săgă. De geaba și boerul și rudele i-au stat pe cap cu toții, să s'astâmpere, că nu-i colea Parisul. Una și una a ținut că pleacă, să vadă dumneacii cu ochii ce-i cu odorul și să-l vadă adus acasă.

Și dacă așa a fost până la sfârșit hotărârea, ne-am gătit de drum. Că drum doar a fost acela. Ducea noastră nici în ruptul capului n'a vrut să se urce dela graniță în tren. Că nu știe ce comedie o fi aceea, că nu vrea dumneacii să stea alături cu orice negustor de pieci de vacă, și că la urma urmei de ce ține atâția cai la graj pe mâncare, dacă nu-s vrednicii s'o ducă unde are dumneacii poftă.

Și am pornit — de mă eredeți la Paris cu caleașca. Eu eram vezeteu pe capră și fecior îmbrăcaseră pe unu din haidăii dela grajduri. Pe Ignatie — îl știți. Namila aceea de Lipovean cât ursu. Iți fărâma omu în două degete. Să ne fie oarecum de pază.

În fund pe perne, duduca abia mai avea loc de șaluri, malotele și panerașele cu dulciuri și uscături, căci spusese boerului, că nu vrea să mănânce prin locante nemțești s'o spurce cumva cu broaște fripte și alte greșenii. Iși luase de acasă găvânoșel cu dulceai, chitonag de gutui și povidli de perje, cârnați usecați și piepturi afumate de gâscă. Apoi plăcintele și cozonaci vre-o patru panerașe în totu. La spate legată bine lădița cu schimburi și pe scăunel Marghiolița cu alte bocceluțe. Și mână băete caleașcă cu patru telegari

la drum spre țara Franțuzului. Măre gândeam că murim și nu mai ajungem. Și scump fânul și scump ovăzul! Ce plătea cuoana la ficce popas... Da porția cailor porție, că așa era dumneacii mai miloasă de vite decât de oameni. Apoi că noi ca slugile nici nu trebuia cine știe ce, iar dumneacii măuca tot din paneraș ce luase de acasă. Și se uscăse cozonacul și se făcuse sfarog cârnații. Da tot nu se îndura să-i arunce. Numai la cai nu se scumpea și nu-i asprea atâta cu toate că-și perduse de tot răbdarea. Ca la toate târgurile, de cum trecurăm granița franțuzească tot întreba de-i Parisul.

Și slăbise săraca duduca să n'o mai cunoști. Poi și osteneală atâta și cheltucală mereu. Opt guri! Noi mai făceam cum puteam, dar caii!

Și am ajuns în sfârșit la poarta Parisului. Apoi acolo alta. Intrecăbă cuoana din răspântie în răspântie de ulița unde șade conașul. Și ne-au îndreptat oamenii și am ajuns și acolo. Iar duduca tare bucurată s'a scoborât din caleașcă și a intrat în casă. Eu și Ignatie am rămas lângă cai, da Marghiolița n'a răbdat-o inima și s'a luat după duduca sus.

Acu spunea Marghiolița, că i se urăse duduca urecând scări și întrebând, că pe acolo zice că stau și mai multe neamuri de oameni într-o casă. Casele is toate cu caturi și de fiecare cat alți oameni.

Asa că până să nimerescă pe conu Gheorghies biata duduca noastră cu picioarele amorțite din caleașcă abia își mai trăgea sufletu, când a intrat în odaie la dumnealor.

Dumnealor — vezi bine. Inadins spuseli așa, că nu era conu Gheorghies singur. Poi singur n'ar fi avut pe ce cheltui atâtea parole. Il încercase dela început o franțuză, care-l văzuse, că-i slab de inger și-l duse de nas așa de bine, că n doi ani mănecaseră... Dar vă spuseli odată doar.

În sfârșit doi ani trăiseră ei bine. Și dacă ar fi fost numai ei încă poate nu răsbean să mănânce atâta amar de parole. Da își făcuseră și prietenii să-i ajute. Că la praznic cine nu se îndeaș?

Și când a intrat înăuntru duduca, după ce a îmbrăncit cum știa dumneacii o slugă obraznică, ce-i tot ținea calea, când a intrat — masă pusă, casă plină. Și răsese și scripeți și bănturică. Trai mă rog pe parolele boerului. Odată s'a încruntat duduca și s'a îndreptat cum dărză spre locul de unde nici nu o văzuse poate încă conașul Gheorghies.

Da mama tot mamă rămâne. Când l-a zărit și-a uitat odată tot necazul și s'a repezit la dumnealui să-l ia în brațe. Și de multă părere bună nici nu se mai uită în jur. Și n jur cu toții... Mi-a spus Marghiolița, că a fost de față. Toți priveau nedumeriți la dansa și pufneau a râde unul câte unul. Poi de atâta cale — să cetați malacoful se strămbase, se răsucise și-l purta duduca mai mult pe un șold, cum purta biata Aplaia preutesei sarcina, când era îngreunată.

Apoi capela dumneacii stătea cam pe o ureche iar zuluții nefăcuți cine știe de când, alărnau pe gât lungi și subțiri ca niște coade de măță. Mă rog nimeni văzând-o n'ar mai fi putut spune că asta e duduca cea mândră a lui Manolache Malinescul boer cu atâtea moși și acareturi.

Și vezi cum fi-e copechilul? Conu Gheorghies, care nu-și văzuse mama de doi ani și jumătate, în loc să-i cadă la picioare și să-i plângă în brațe, să-i sărute mâinele și să-i ceară ertăciune, el întâi și întâi a

văzut răsul celorlalți și malacoful strămbat al duducaii.

Și rușinat de asta a rămas țepăn locului și nu s'a repezit spre maică-sa care n'aștepta poate decât o vorbă dela dănsul, ca să erte și să uite tot. Preț de câteva clipeci a stat așa conașul. Și duduca a avut vreme să înțeleagă și să vadă și răsul celorlalți. Cât o fi durat-o inima nămănu n'a spus și nici n'a boeit ca altă femeie. Că era stranică și bărbată întoldeana. Și-a adus aminte îndată a cui fată a fost, a cui nevastă este și n'a dat pas lingăilor de franțuzi să se hlizească mai mult.

Mi-a spus Marghiolița că numai trei vorbe le-a zis și le-a arătat cu mâna usă. Și se înălțase din trup și arunca din ochii scântei nu alteeva. Apoi a făcut doi pași spre conu Gheorghies uluit și în loc de sicutat, a ridicat mâna și hars! i-a tras o palmă pe dreptul și hars! alta pe stângul și a zis doar atâta: „Astă-i pentru felul cum m'ai primit Gheorghies dragă. Acu rămâi sănătos. Eu mă văzute la Es, să spu'i lui tată-tău, ce am văzut cu ochii mei la tine în casă, ca să știe și dumnealui, cum îi cheltuești parolele“.

Și fără alta s'a întors spre usă. Abia atunci conașul Gheorghies desmeticit a alergat după ea s'o întoarce.

Firește că s'au împăcat până la urmă și au vorbit ca mamă cu fecior. Da n'a mai fost așa lucrul, cum dacă dela început era luat într'altfel. Nu uitase nici duduca răsul acela, nici conu Gheorghies palmele. Erau cam stânjeniti, până când duduca, ca să isprăvească i-a spus așa curat fără încotjur: „Am venit să te iau de acasă. Am văzut acu ce carte înveți. Mai stau numai până ce se hodinesc caii bine. Să-ți străngi calabalăcul!“

Apoi și-a luat bunăseara tot cam cu răceală și a eșit. Numai la dumneacii în odaie, după ce ne-a rostit și pe noi — și-a arătat mânia și durerea toată. Mi-a spus Marghiolița, că nemăncață s'a culcat în seara aceea și după ce a stins lumina, a auzit-o oftând și plângând în pernă.

Atâta fecior să ai, să vie la el atâta cale și dumnealui... Doamne iartă-mă că era să zic o vorbă.

Dar de altfel să știți că nu era om rău conu Gheorghies. Da slab de inger și duce de căpăstru orice muere. Și vezi bine, că la Paris se găsisse numai decât una.

Acu făgăduise el maică-sei, că merge cu ea îndărăt la Es, da pe urmă dracu de muere și-o fi băgat coada că de a doua zi a început conașul s'o schimbe, s'o scalde, că nu poate încă, că las, că viu mai târziu, că mai am ceva treabă...

Maică sa i-a tăiat-o scurt: „Rămâi băete, dacă ai eu ce te ține pe aicea. Dela mine și tată-tău să știi, că nici un sfârșit nu mai capeți. Să mă crezi că nu șuguesc lote asta-i cruce!“

Și s'a gătit duduca să se întoarce la Es fără conu Gheorghies. Dar numai dansa știa ce avea pe suflet. Dacă a văzut băiatu că nu-i săgă, că-l lasă așa pustiu și plin de datorii, s'a rugat în tot felul, până în cele din urmă a îndrăzni și i-a spus, că el e amorezat și vrea să se însoare aici, că iacătă o Franțuză cu care s'a avut...

N'a isprăvit vorba. Din ochii duducaii înțeles că-i primejdie să mai capete iarăși una, pe obraz. Apoi gândiți-vă! Feciorul Malinescului și al Corboaci să ia de nevastă legiuită pe una care...

S'a sculat cuoana și i-a spus, că dei vorba pe accia apoi dă poruncă vezeteului și feciorului, adică mie și lui Ignatie,

să-l lege fedeleș și să-l pună butuc în trăsură.

Da atunci din odaia de alături, că se vede că era acolo la pândă, a eșit Franțușca amoroasă lui conu Gheorghies și se să-ți vadă ochii?

Spasită și înlăcămată a dat în genunchi duduca. Și de ar fi fost numai asta, nu se prăpădea atâta stăpână-mea cu firea. Da avea franțușca pe brațu stâng un copehil. Un băiet bălan, frumos, leit conu Gheorghies. Și cum stătea în brațele mamei a început a scânci încetșor odată.

Masa stătea așa de lemn și nu-i făcea nimic să-l împace. Nici să-l puie la țărățici măcar să-l legene, or să-i șoșoie. Nimica. Că cu toate că-l făcuse; da nu-i știa deloc seama. Il dăduse la o femece străină să-l crească. Și acum îl luase numai ca să înduplece pe stăpână-mea.

A stat biata duduca și s'a uitat la feciorul Dumisale, care rămăsese înlemnit pe scaun, la Franțușca, care nici nu știa bine cum să poarte copehilul în brațe și la copehil, care plângea tot mai tare sugându-și a foame degețelele.

Și iacă așa de milă i s'au rupt odată lacrimile inimii și nu s'a mai putut stăpâni, să nu ia băiatu în brațele dumnecei care poate duseseră dorul pruncilor în tinerețe. La luat și a început să-l legene și să-l plimbe grăindu-i așa fără de voie: „Taci cu bunicuța puțule, taci cu bunicuța!”

Conu Gheorghies prinsese la inimă. Dumnealui nici nu îndrăznise până acu să-i pomenească ceva de băiet, iar Franțușca, care făcuse din capu ei ispravă asta era bucuroasă nevoie mare, că-i izbutise s'oretenea.

Da stăpână-mea și-a venit repede în fire. Când a văzut că băietul soarbe lapte din pahar n'a mai avut de nimeni nevoie. Doar atâta i-a mai zis lui conu Gheorghies: „Zici că-i băietu tău? Bine. Să-ți trăiască. Dacă n'ai cu ce-l crește, îl iau și-l duc cu mine. Când ți-o fi dor ție or nume-sci veniți la Eș după dânsul. Și dacă Franțușca ta o fi fată de treabă și îi munci s'o îi te-om cununa cu ea. Da mai întâi să-i vedem și noi purtările și năravul!”

Au mai cârâit, au mai cârmit, dar n'au avut încotro, că erau datori până și femeii care le ținuse până atunci copehilul. Și asta a fost singura datorie pe care le-a plătit-o duduca. În colo le-a lăsat la conu Alecu Boantas banii numai pentru trin, când s'or hotărâ să vină la Eș.

Iar noi ne-am pornit îndărăt la drum — nouă la număr. Și vai de capu nostru ce drum a fost acela! Da acum duduca nu mai avea grija noastră și la toate popășurile alta nu mai cerea decât lapte. Într-oceca hanu cu susu în jos pentru o leacă de lapte proaspăt. Și chiar muls atunci să-i fi dat și tot se strica în steclă până la popasu celălalt. Eu mă mir cum nu s'a prăpădit atunci de buftă conașu Alecuță. Da se vede treaba, că era el învățat cu decazarile la femece care-l crescuse și că-mia tot duduca îi plățise lumile din urmă.

Da cum vă spusci, vai de capu nostru ne-am tras la întoarcere. Copil mic — mă rog în calească atâta cale. Cât a cheltuit pentru el duduca îl plătea cu aur. Dar la schimb noi celălți slugile și caii...

Când am ajuns la Eș abia m'a cunoscut Paraschiva nevastă-mea de slab ce mă făcusem.

Boeru ne aștepta mereu. Primise poate și carte dela cucoană, că era în susul scării pe scaunul dumnealui. Și a auzit glasul duducai strigând de cum s'a scoborât din calească:

„Paraschivo! Casandro! Să veniți sus cu un ibric de lapte! Și duceți la mine un etac o covațică curată și apă caldă de spălat!”

Și cum a urcat scara în sus a și întrebat-o boerul: „Ei ce-ai făcut? Unde-i? L'ai adus?”

I-a răspuns grăbit duduca: „L'am adus, dar nu pe Gheorghies, pe fic-său!”

Și a luat din brațele Marghioliței pe conu Alecuță înfășurat în maloteaua cucoanei și i l-a pus pe genunchi. Întâi s'a ferit ca de o broască boerul. Dar pe urmă ce i o mai fi spus duduca, că l-a îndubnat și pe dânsul și a zămbit oarecum lăcănat copehilului.

Atunci a venit Petrache feciorul și a spus că de două zile e sosit și șarle dosit în odăile de jos: conu Gheorghies cu o duduceuță, care nu știe grăi moldovenește.

S'au bucurat boerii de vestea asta mai mult chiar de cât au vrut s'arate. Duduca noastră era oarecum mirată că s' a sosit înaintea dumnecei, când știa bine că-i lăsase tot la Paris, dar pe urmă o fi înțeles că trin merge mai repejor decât o calească cu cai cât de vârtosi.

De dat ochi, n'a dat încă multă vreme conașul Gheorghies cu boerul.

Duduca întâi și întâi a pus dădacă pricepută la copil și fără să spună la nimeni al cui este — ba încă și nonă, adicăteva Marghioliței, mic și lui Ignatie ne-a făcut aspră opreală. Ea ținut să-l crească pe lângă dumnecei. Apoi a pus stăruință de a intrat conu Gheorghies în slujbă la agie. Și alt ban decât simbria nu a mai văzut conașul. Franțuștei i-a tăiat repede duduca ale dumisale năravuri: că se scula la prânz și strica în fiecare zi cinci cufe de apă cu spălatu, de parcă era la noi în casă feredeu turcesc. Mi-o lua de acu stăpână-mea peste tot la gospodărie. Dimineața la șase îi trimetea vorbă prin Marghiolița și apoi hai dimuzelă la cămară, hai la lăptărie, hai de împarte tainn la slugi. Apoi vezi cum fierbe Casandra dulceța. Apoi hai pe o săptămână două la moșie de la socotelile. Apoi la podgorii, că are să se înceapă culesul.

Plimbare? Dumineca dimineața la biserică și nici aceea întotdeauna. Nici măcar până la Copou să zici că a dus-o vr'odată. Da poate că și înadins făcea duduca. Destul că până în toamnă numai așa a muștrulit-o. De cuteza să zică ceva ca or conu Gheorghies odată le tăia duduca, că mai trebuie mult să se străduiască cu toții până s'o pune la loc ce s'a cheltuit în doi ani la Paris. Și de nu le place n'au decât să plece îndărăt iară.

Firește că nu i-a plăcut Franțuștei, că nu era deprinsă să dea în greu și s'a sfâșit într-o zi cu conu Gheorghies și a cerut calească până la graniță și galbeni de drum. Poi atâta a așteptat și duduca. I-a dat firește. I-a dat și mai mult numai să-și scape băiatu de scaiu drăcului. Că văzuse acu bine cine era Franțușca și văzuse poate și conu Gheorghies. Poi nici tu neam nici tu purtări or frumusețe. Ptiu! mai mare ocară, parcă în țara noastră nu s'ar găsi fete berechet!

În sfârșit a răsuflat ușurată duduca când a văzut-o poruță și i-a mai dat și peste ce-i făgăduise. Da băiatul conu Alecuță a rămas la noi firește. Că ce era nebună Franțușca să-și mai ia beleaua?

Și-l îndrăgise atâta duduca noastră! Ba chiar și boerul. Da era și isteț, ne eruceam când îl auzeam așa mic grăind după mamea-sa vorbe franțuzești! Da încolo nici habar nu mai avea de dânsa, că a și

nitat-o îndată și zicea mamă duducai și tată boerului. Apoi l'a trimes o vreme de a stat cu dădaca mai mult pe la moșie.

Pricana — cred eu c'a fost, că pusese duduca acum la cale să insoare pe conu Gheorghies cu fața dumnealui Hălăcănuț. Duduca Bălașa era — nu ca nespă-lata aceea de Franțușcă de nu-i mai ajungea trei cufe pe zi de apă — era fată de neam și cu stare. Și nunta ce a fost, a pomenit încă multă vreme Eșul! Numai de boer biet ne era milă, că a trebui tot așa cu scaunu să-l ducem eu și Ignatie la biserică. Da în schimb duduca mult mai era mândră doamnă! Cu rochie de belacoază pătlăginie întinerise cu zece ani de bucuroasă, ca și s'au pornit până la sfârșit pe drum, bun feciorul. De acum nu-i mai purla de grijă. Aveau în neamul Hălăcănuților toate duducele nume, că s' mueri străgnice, cu care nu prea se joc bărbajii. Și așa a și fost.

De Franțușca nu-i pomenise nimeni nimica duducai Bălașa. Și la urma urmei care holtei n'a avut și el o amurează? De la cununa încolo să fie el om cuminte.

D'apoi că nici nu se putea altfel cu nevestă ca duduca Bălașa. Nu-i trecea orce toană bărbatului că se știa și ea de neam și cu stare. Și s'au învoit că drept vorbind nu era conu Gheorghies om rău. Ba să și apucase zdravăn de treburi, că îi vine omului minte la cap, când în eiști ani îți dăruște Dumnezeu la rând trei fete. Poi cată să muncești, să le faci stare.

Da boerul bătrân se stingea din zi în zi. Și acum nu mai avea dumnealui și duduca de cât grija conașului Alecuță.

Il creșteau dumnealor și nu supăra pe nimeni băietul, dar era acum măricei și trebuia roștit și cu el ceva. Duduca îl iubea din zi în zi mai tare, dar or cât l'ar fi iubit, conu Alecuță după lege nu era al nimănui, că nici la biserică nu era scris pe vreun nume. Și nu mai rămânea de cât să-i zică și dumnealui mai târziu: Alecuță Lepădătu ca toți copiii cei oropsiți de mamă. Și asta nu le venea bine boerilor. Au ținut s'at într-o zi și apoi au chemat pe conu Gheorghies și pe duduca Bălașa și mă tem că au spus atunci nurorei ce-i cu băietul și că ar fi drept, să-l ia conu Gheorghies pe lângă dumnealui.

Da duduca Bălașa foc și pară s'a făcut. A zis că mai bine își ia fetele și pleacă. Că asta nici în ruptu capului n'o face-o să crească lepădăturile de holtei ale bărbatului. Și dacă știa una ca asta nici nu-l lua, iar acu dumnealui nu are nici avere de împărțit nici nume de dăruit.

Conu Gheorghies făcea. Că așa era obiceiul la dumneilor în casă. Când vorbea duduca tăcea dumnealui și când tăcea dumnealui vorbea tot duduca.

Dar nu se putea ca stăpâna noastră să se lase așa înfrântă de noră. A făcut dumneai un plan! Tii... cum i-o fi dat așa ceva în gând și cât o fi clevetit lumea! Ne-a luat și ne-a pus să jurăm eu și Marghiolița și Ignatie, cei cari fusesem la Paris cu dumnecei. Și pentru jurământu ăsta ne-a înstărit pe toți duduca. Ne-a dat parale și pământ de suntem toți gospodari pe la casele noastre. Da acu să nu credeți, că pentru câteva fălci de pământ ne-am spurcat sufletu și am jurat strămb. Doamne ferește. Ne-a pus la rând popa și toți la rând am spus, că am fost duși cu duduca vre-o trei luni prin străinătăți. Și când ne-am întors aducea îndărăt de acolo copehil mititel — pe conu Alecuță. Și totdeauna l'am auzit spunând duducai mamă și boerului bătrân tată. Mai mult

INIMĂ DE STICLĂ

(Poveste fantastică)

de TRAIAN IONESCU

Marele scriitor, doctor în filosofie și director al ziarului „La Politique” din Paris, Jean Villy, s'a sculat în dimineața aceea oșorît și indispus: toată noaptea lucrase la un studiu asupra autosugestiei, studiul care trebuia să apară în librării peste șase luni. În plus, făcuse corespondența, o corespondență foarte copioasă. Jealul obișnuită marcelor cotidiene și scrisese articolul de fond pentru a doua zi.

Tochmai se pregătea de plecare, când pașii ușori și ciocănitul atât de cunoscut în ușa, îi anunță sosirea mult iubitei sale soții:

— „Dragul meu, iar ai lucrat mult, uite, ești oșorît peste măsură. Ar trebui să te recreezi câteva luni!” Il luă de gât, sărutându-l cu drag.

— „Tu știi că nu pot sta. O rotiță care nu funcționează, degeaba se mai numește rotiță”.

O îmbrățișare și Jean porni spre redacția ziarului. Se căsătoriră din dragoste: Lyly Bosquette — fiica marelui industrial Nicolas Bosquette, se amorescise la nebunie de Jean Villy, pe când acesta era student sărac, plin însă de viitor. Se întâlniră pe furis, în Bois de Boulogne, unde trăia jocosia primei iubiri, până când, tatăl Bosquette, aflând de aventura sentimentală a fiicei lui și căutând să curme scandalul, consimți — după multe amenințări și lacrimi — la căsătoria lor.

Se făceau rețrași de lume, deși erau bogăți. Jean studiase cu minuțiozitatea și amplexarea pe care i-o putuse pune la îndemână fabuloasa avere a soției sale și, în scurt timp, dădu tiparului cel mai mare ziar al Parisului. O demnă și delicată tovarășă a vieții, îi ajută uriașă muncă prin neajmărită iubire ce i-o arăta și interesul cu care îi urmărea activitatea.

Între dăașii domnia acea armonie rară, care se stabilește între oamenii superiori, dotați cu o sensibilitate bolnavicioasă: se iubiau cu o frică, menajându-se reciproc și căutând să înlăture neînțelegerile, cari de altfel nu se iviră niciodată, prin cedare din ambele părți. Erau fericiți.

Totuși, Jean Villy suferea mult. Ca director al marelui ziar, îi ajungeau la urechi atâtea nedreptăți, atâtea suferințe, încât — de multe ori — își pleca fruntea cu ochii înlăcrămați deasupra hârtiilor albe, pe cari lega cele mai duioase articole ce se scriseră vreodată. Suferea cu cei bolnavi și de multe ori, pe lângă ajutorul moral, stecura cu delicatețe și hârtii de bancă în buzunarele crosșiflor. Nimeni nu știa acest lucru, nici chiar soția lui.

Între redacție — studiile lui — suferințele tuturor și căminul liniștit, își măcina viața cu o regularitate matematică.

Seara, a venit acasă mai târziu ca de obicei: era oșorît peste măsură și mâhnit.

■ ■ ■ ■ ■

nu știm. Și am jurat toți. Iar popa a scris hăcutul pe numele boerului și a duduca. Da s'a uitat întâi lung, lung la boer. Acu ce o fi gândit în gându lui popa? Duduca ea duduca. Era încă destul de tânără și ar mai fi putut să fie îngrenată. Dar boerul jeapăn de zece ani de zile în scaun?...

LUCREȚIA PETRESCU

În fața lui, o mașină strivise o femeie, al cărei copil — cu strigăte sperate — își scutura mama ucisă. Impresionat peste măsură, povesti Lylyei cele întâmplate. Luară masa lăcuți și își dădură noapte bună, după ce îi promise soției sale că se va culca imediat. Cu toate eforturile lui însă, somnul nu i se lipi de gene. Se sculă, aprinse lumina și începu să lucreze din nou la studiul său asupra autosugestiei.

...și astfel, această imaginație ne guvernează întreaga noastră viață sufletească și organică. Toate lucrurile pe cari ne închipuim că le putem face, le executăm cu ușurință. Cele mai simple lucruri, nu le putem face, fiindcă ne închipuim că nu le putem face.

„Odată, neștiind să înot am intrat într-o apă, pe care o știam mică. Tot sărind, ca o veveriță, de colo colo, săltându-mi trupul cu picioarele de fund, m'am depărtat pe nesimțite de mal. Săriam mereu: când am vroit să mă odihnesc, am constatat cu spaimă că, apa e mult mai mare decât mine. Până atunci călcasem apa — fără să știu — închipuindu-mi că sunt cu picioarele pe fund, când am știut că apa e mare, era să mă înec. În minte că, întinsul era însoțit de ultimele caze ale soarelui și pe mal se juca un copil cu mama lui...”

Jean se opri. Printre rânduri, zări o femeie însângerată și alături un copil săltându-se desnaădăluit. „Oribil” murmură dânsul. „Vesnică durere nedespărțită oamenilor din naștere în moarte”. De ce suferă atât? Dacă fiecare ar avea o inimă nesimțitoare, o inimă de piatră, suferința ar muri. Întinse mâna pe biuron și și plecă fruntea peste manuscrise. Degetele sale dădură de un obiect neted, rotund. Senzația aceea netedă și rece îi făcea bine. Strânse obiectul în pumn și-l aduse curios în lătaia luminii: era o inimă de sticlă, o inimă executată de o mare sticlărie din Paris. Un obiect de artă în strictul înțeles al cuvântului: mărime naturală, cele două auricule pline cu lichid ros și vânat și deasupra, arterele și venele, executate cu măiestrie, se tăiau de la rădăcină. Privi bine obiectul. Ce lucru minunat! Această inimă să fie inima lui, să bată regulat, să fie surdă la durerile lui și la necazurile altora. Această inimă de sticlă!...

Pe nesimțite, gândurile începură a se destinde, ca fața unei ape după furtună: valuri ușoare abia mai loviau în malul conștiinței. Apoi apele se întinseră. Dinăuntru însă, animale finite în întuneric slăbuciră spre luciul liniștit, spărgând oglinda.

„Cineva bătu în ușă. Jean sări și deschise: un personaj bizar își făcu apariția. Era înbrăcat ca un vrac din cărțile magice. În mână ținea o geantă de piele albă, avea barbă și ochelari albaștri.”

„Am venit să-ți scot inima care te supără și să-ți pun alta. Vrei o inimă de bronz, sau de piatră?”

Jean întinse pumnul cu inima de sticlă. Vracul scoase un bisturiu o siriugă și un ac de platină, cu ața de aur. Il întinse pe pat și-i făcu injecția în mâna dreaptă: nu se mai putea mișca. Vracul începu operația: simți cuțitul tăindu-i pielea și desprinzându-i mușchii, apoi o mână mare păroasă — se înfipse înlăuntrul pieptu-

lui și-i smulse inima. O durere cumplită îl făcu să geamă îngrozitor. Își pierdu cunoștința.

Sapte zile, s'a săbătut între viață și moarte. Lyly nu l-a părăsit o clipă. Deschidea ochii și o privea cu o uitătură străină, o privire în care lucia o scânteie neschimbătoare în intensitate, o privire care nu spunea nimic. Într-o zi o surprinse plângând.

— „De ce plângi?” o întrebă el cu glasul moale, un glas care părea un sbor catifelat de flutură deasupra unui rond de flori ofilite. I se părea curios că șade în pat și i se părea mai curios că o vede pe Lyly plângând. Lyly se convinsese că Jean era cu totul schimbat. Nici o vorbă bună nici o mângâiere: numai privirea aceea moartă.

După două luni, Jean putuse pleca la redacție. Un prieten îi ținuse locul. Desfăcu hârtiile, ceti totul cu nepăsare, răsfoi ziarele și — la urmă — scrisese un articol asupra industriei sticlei.

Ceru servitorului un pahar cu apă și spre mirarea acestuia — îi spuse: „vezi să nu spargi paharul!”

Plecă spre casă pe jos, oprindu-se de nenunțate ori — înaintea vitrinelor cu bibelouri de sticlă și obiecte de porcelan. Mai ales păpusile îi răpiau ore întregi de contemplație. Acasă își aminti de inima de sticlă, așezată pe biuronul lui. O căuta. Inima nicăiri. Răscolii totul, desertă serbarele făcând un șgomot asurzitor. Lyly a părut în prag: slăbise mult, era palidă și în jurul ochilor, lacrimile săpaseră șghiab. Il prinse de mână șoptindu-i dureros: „Dragul meu, Jean, ce-i cu tine? Nu te mai recunoșc. Te-ai schimbat mult, ți-ai pierdut inima...”

— „Da, da, unde-mi este inima de sticlă? Cine mi-a răpit inima de sticlă?” Lyly își acoperi fața cu palmele-i mici, parfumate, și fugi hohotind.

„La Politique” începu o serie de articole despre porcelanuri și păpuși.

Câteva ziare de seară se porniră pe ironii. Unul scria: „În aceste vremuri de cumplite frământări politice, d. Jean Villy ține cu orice preț să transforme „La Politique” într-o fabrică de sifoane sau așa ceva...” Altele îi făceau caricaturi spirituale sau obraznice. Într-una din aceste caricaturi, Jean Villy spunea unei păpuși de porcelan:

— „Scumpa mea, îți depun la picioare inima mea confecționată din cel mai veritabil cristal!”

Cetindu-le, Jean Villy începea să se neliniștească. Pornia rasna pe străzile Parisului. Într-o zi, într'un circ. Acolo, în arenă, un mag scotea dintr-o baghetă fulgere. Deodată, Jean își aminti de magul din noaptea aceea de groază. Se desfăcu repede la haină și — punând degetele deasupra inimii — scoase un strigăt îngrozitor și și pierdu cunoștința.

...Nu se mai ducea la redacție decât foarte rar. Toată ziua și uneori toată noaptea lucra: cetia cele mai aprofundate studii asupra cauzei și originii visurilor, asupra sugestiei și autosugestiei. Se întrerupea brusc, pentru a merge la oglindă să privească tăietura din dreptul inimii. Începu să-și observe singur atracția pentru obiectele de sticlă, indiferența pentru tot ceea ce se petrecea în jurul său și nepăsarea și neînțelegerea lacrimilor și insistenții Lylyei

T e a t r u

Cronica dramatică

Studio Teatrului Național

TRENUL FANTOMA

comedie de Arnold Rindley

S-a înființat și n'a avut succes un „Teatru de răs și groază”, care vroia cu pretenții — într-o sală care nu corespunde scopului — să însămânțeze gustul publicului genul de spectacole „Grand Guignol”, după numele teatrului parizian care a consacrat acestei specialități. Regretăm pierderea acelor oameni de inimă care au înțeles nefericita de a nu-și fi început activitatea într-un teatru de periferie.

Acolo, unde filme cu „Tom Mix, ucigătorul de lei”, „Vax Bill mâncătorul de bani” și alte celebrități de acelaș calibru făceau succes, ar fi fost exclus ca piesele „Groaza cea mare”, „Ceka”, și celelalte să nu fi câștigat sufragiile cartierului. Apoi, cu încetul, publicul săturat de asemenea piese cu amorezi și cu dame abandate depe scenele centrale, ar fi evadat din cartier ca să ia contact cu un teatru care se activează circulația sângelui și să răcească pielea de groază.

Nar avut șansa și pe deasupra a luat în „Studio”-ul Teatrului Național care a luat înțelegerea și a pornit la educația publicului cu „Mary Dugan”. În afară de acea jumătățică de pagină lăsată de d. Liviu Rebreanu în programul de la începutul anului, alt program, al scopului urmărit de noua scenă oficială, n'am găsit. Dacă jumătățică de program n'a fost respectată nici de cel care o semnase, așa că discuție ar fi inutilă.

Actorii au fost supuși la eforturi absurde pentru că a vrut, nu știm cine, să înființeze noua scenă, cu rezultate din cele mai jalnice. În afară de „Mușcata din ferăstră” care n'avea ce căuta acolo, și oarecum „Locuitorul”, alte piese care ar putea fi menționate, nu găsim. „Studio-ul” devenit o permanentă concurență pentru scenele particulare, prin aceea, că nu-i lăsa străină cât de proastă, dar de succes, care să nu fie înscrisă imediat în repertoriul său.

Își conștientizează existența mediocră spre groaza bieților actori și a cronicarilor dramatici cari sunt obligați să-și piardă o seară ca să aducă la cunoștința publicului noua absurditate.

D. Victor Eftimiu, dela care se aștepta mai multa independență, respectând cu frică tradiția național-antiteatrală începută sub domnia lui Liviu Rebreanu, a jucat „Trenul fantomă”, înscrisă în repertoriul de predecesorul său.

O piesă polițistă americană, care ar fi avut un oarecare succes dacă ar fi fost pusă în scenă pe îndelețe. S'ar fi putut crea atmosfera necesară de groază, care alternând cu scenele de comedie bufă, ar fi întreținut în spectatori o curiozitate gă-

d. C. STANCIU

făimă de film american cu aventuri neașteptate. Așa, totul e bleg. Plase și ici colo, abia se mai simțge câte o tresărire de spaimă prin trucuri, cari tot repetându-se, nu mai impresionează decât pe actori, obligați să simuleze. Nu s'a creat atmosfera necesară, din cauza lipsei suficiente de punere la punct și piesa a căzut. Acum se va zori premiera aceea care se afla în repetiție. Prost jucată, va cădea, sau nu va avea succesul dorit ori cât de bună ar fi, și astfel lanțul vicios ru va fi rupt decât printr'o intervenție divină, care nu-i totdeauna zorită și nici la timp nu sosește.

Ca să vă imaginați cât de mult se întemeiază numai pe subiect, vom cita rezumatul din programul oficial, care sfârșește cum veți vedea cu rugămintea să nu-i

povestim subiectul, că atunci adio spectatori.

„O gară pierdută și uitată de Dumnezeu și oameni la o frontieră în America.

Un expres care trece în goană...

Un călător distrat și visător care privește efectul scânteiilor de locomotivă în noapte: vântul îi șboară pălăria din cap. Disperat că-și pierde pălăria, trage semnalul de alarmă.

Trenul stopează pentru o clipă, iar tânărul păgubaș e urmat de câțiva călători, în căutarea pălăriei. Dar trenul pornește din nou în goană și ei rămân singuri în stația aceasta izolată.

Plouă, e frig, e o noapte...

Se refugiază în sala de așteptare, unde trebuie să-și petreacă toată noaptea până la trecerea trenului următor.

Șeful stației le povestește de blestemul ce apasă asupra acestei gări.

Noaptea strigoii vin să se plimbe, iar un tren fantomatic trece în goană prin această stație. „Cine vede trenul fantomatic?”

Călătorii rămân în sala de așteptare sub această impresie de spaimă...

Un orologiu bate ora 11 noaptea. Deodată ușa se deschide brusc și șeful stației cade mort în mijlocul lor!...

Toți sunt aproape morți de frică. Un jipăt groasnic o femeie nebună, cu privire halucinantă intră ea o furtună în sala de așteptare.

Vrea să vadă trenul fantomă. O forță supraomenească o trage spre stația asta...

Doctorul Sterling și fratele ei Preece vor să o liniștească.

Nimeni din cei de față nu vor să creadă că ar fi posibil asemenea absurdități.

Dar un șner de locomotivă îi îngheață. Un tren fantomatic trece năprasnic.

Fantome bizare trec prin dreptul ferestrelor. Lumini se aprind de mâini necunoscute, usi trosnesc din țâțâni, se deschid singure.

Singur Teddy, tânărul cu pălăria pierdută nu și-a pierdut calmul...

Ce va face? Ce va urma?

E un mister pe care el vrea să-l rezolve. Va isbuti?...

„Domnii critici dramatici și onor. public este rugat cu insistență, plecând de la teatru să nu povestească nimica din subiectul piesei.”

Să nu credeți că sfârșitul e o glumă, ci din contră, o rugămintă gravă, lugubră, fiindcă dacă publicul ar afla din ziare că trenul fantomă e o născocire a unor contrabandiști de whisky, ca să alunge pe cei care întâmplător ar rămâne o noapte în gara de frontieră când le trece trenul cu cisternele de contrabandă dela rafinărie, și că la urmă sunt priși de detectivul Telly Fintesteauu, ar pleca după primul act.

Au făcut mari eforturi ca să asigure succesul piesei d-nii Fintesteauu, C. Stăncescu, G. Ciprian, I. Anastasiad și d-nele: Cleo Pan-Cernăteanu, Marieta Sadova și Tanti Ciuceanu.

TRAIAN IONESCU

TON FLOROIU

...se apropia de el. Și inima de sticlă, care era inima de sticlă?

Jean Villy era pe marginea prăpastiei. Într-o noapte, sună după grădinar. Acesta, un bătrân foarte cumsecade, rămase încremenit când stăpânul său — descheinându-și cămașa la piept, îl întreabă:

— „Vezi tu, aici, o tăietură, cusută cu fir de aur?” Grădinarul se uită bine.

— „Nu văd nimic, stăpâne!”

— „Nu, n'a văzut bine. Își zise Jean: se dăde în atenție: sub degetul său, tăietura se contura cu precizie. Este aici, fiindcă o simt, sunt treaz, inima de sticlă. Avea strania presimțire că, existența ei era legată de existența obiectelor de sticlă și de poreclan din jurul lui.

...Seară. În redacție, Jean Villy șade la ferăstră privind Parisul. Departe, lumi-

nile tremură bătute de vânt. Plouă mărunt și furtuna alungă drumeții de pe străzi. Vijelia crește. Geamul uriaș se îndoaie ca un arc, sub teribila presiune atmosferică.

Cupola unei biserici — îi aminti că, acum o lună, o înurmântase pe Lyly în cavoul păzit de îngeri. Nici o lacrimă, nici o părere de rău.

Furtuna creștea. Un bubuit, urmat de zăngănituri de sticle sfărâmate, strănse tot personalul în ușa redacției. Vântul spărsese geamul: lângă geam, directorul ziarului „La Politique” căzuse cu fruntea în jos. Era mort.

I s'a făcut autopsie, după o scrisoare găsită în sălțarul biroului. În locul inimii, chirurgii au găsit — spre uimirea generală — o mână de cioburi însângerate.

critica literara

OCTAV DESSILĂ: „Zvetlana“

Roman, cu o prefață de Octavian Goga

D. Goga, în prefața ce o scrie pentru autorul romanului, arată că până la războiu, societatea românească de atunci era inaptă pentru roman. Lipsia acea mare tribună de observație, de vastitate a moravurilor, de galerie infinită a tipurilor, așa cum se prezintă romancierului, așezat pe estrada monumentală a Parisului, a Londrei, a Berlinului sau a Petrogradului (azi Moscovei). Romancele, ce le-am avut erau mai mult niște nuvele lungite. Dealtfel și preocupările oamenilor erau meschine. Norvegia, Suedia, Danemarca — n-au de cât jumătate și ceva din populația României — și ce romancieri de valoare universală, câți autori dramaticei, critici, istorici, savanți, cari au trecut de granițele strămtate ale unei singure țări!

Romanul se naște ori când, dar uneori devine acea epopee fenomenală, care răsare numai în opera unui Balzac, Zola, Tolstoi, Dostojevski, Dickens, Walter Scot sau Alexandru Dumas. În țările mai mici, spațiul larg îi lipsește. De aceea a fost totdeauna o legătură între mărirea politică a unui popor și dezvoltarea concomitentă a literaturii sale. *Luziadele* lui Camocus se nasc în epoca imediat după marele Vasco de Gama, în onoarea căruia e scrisă opera. Mărirea Spaniei este contemporană cu Calderon de la Barca, cu Lope de Vega, cu Cervantes, cu Velasquez, cu Murillo etc.

Gloria renăscândă a Marii Britanii apare cu Renașterea literelor, Shakespeare, Ben Jonhson, etc.. Tot așa epoca lui Pericles și aceea a lui August, renumite pentru înflorirea Literelor și a Artei, erau timpuri de mare putere politică pentru Atena și Roma.

După războiu, lărgindu-se orizontul și cerul nostru înăbușit de un naționalism aproape exclusivist, romanul a găsit teren de dezvoltare și la noi. Operile cele mai de seamă, ca romane, au apărut, după 1920. Chiar Agârbiceanu, Sadoveanu, Demetrius, din scriitorii vechi, au reinovit romanul, după marele războiu.

D. Dessilă, în *Zvetlana* a fost atras de marca tragediei ruse, provocată de revoluție. N-a adâncit-o, — nici nu putea un locotenent tânăr — pentru a ne scrie una din cele mai profunde cărți în românește asupra *Revoluției ruse* de Domici: — i-a luat aspectele externe, reminiscențe de lecturi sau cu povestiri ale altora. În mers de galop, romanul îmbrățișează toată Rusia, de la Tolstoi-Turghenev, până la război, revoluție și bolșevism. Când te întinzi mai mult de cât plapuma și se aplică, pe bună dreptate, proverbul francez „qui trop embrasse, mal étireint“.

O povestire pasionantă de roman folclor, care nu te lasă în pace până n-o termini cu totul.

Autorul, fiind un militar, are admirații pentru vechea Rusie țaristă: dacă n-ar fi un admirabil soldat, l-am crede că simpatizează prea mult pe naționaliștii ruși, mai vajnici dușmani ai țării noastre chiar decât bolșevicii. Astfel d-lui locotenent Dessilă „o sotnie de cazaci de ai Hatma-

nului Krassnow“ îi pare „o legime de arhangheli: iar faimoasa gardă imperială în special regimentul Preobrajenskoie „o falangă de eroi“. Ceeace n'a împiedicat pe Cazacii lui Krasnow să-l părăsească pe Kornilov și să grăbească disoluția Rusiei, și pe *Preobrajenzi* să se dea cu revoluționarii din Petrograd în fatidicele zile din Martie 1917.

Cine e Svetlana Mihailova Dunin? Este fata colonelului de gardă Mihail Mihailovici Dunin.

Colonelul este un om bogat, ca și mama eroinei. Au avut o moșie la Gorioslav. Aci se naște pare-se Svetlana. De aci, în perigrinajul din garnizoana tatălui, Svetlana cunoștea țărnicurile Volgei, unde aude și cântecul luntrașilor (cântat și la gramofon de faimosul bas Șaliapin): vede și Nijni-Novgoorod, unde era țirgul renumit în toată lumea; rezidează în Lublin, apoi la Petrograd. În capitala fostului imperiu, unde tatăl ei joacă un rol de prima mână la Curte, eroina face cunoștință locotenentului de gardă Serghie Sakarov, pe care-l iubește și este iubită. Merge la castrile Marelui Ducese Tatiana, care adora pe un alt locotenent de gardă, Konovalov. Mai este vorba și de prietena Natașa, sora lui Serghie, care este violată de Rasputin, în casa celebrei Ana Virubova, în taina împărătesei Alexandra Feodorovna. Serghie Sakarov încearcă să-l strângă de gât pe Rasputin, dar ochii fascinatorii ai acestuia îl țin pe loc pe locotenent, care scăpându-i prada din mână, fuge. Episodul este scabros și nu are nicio importanță în roman.

Vine războiul, cavaleria colonelului Dunin face miunni, dar e mitraliată de Nemți la Sieben Bruennen (în Prusia Orientală), unde moare eroic colonelul și logodnicul Svetlanei.

Toate se perindă ca într'un scenario cinematografic. Vine revoluția. Un biet țăran din satul de naștere al barinei Svetlana, Volodia Madov, care îndrăznise să sărute pe Svetlana și pentru care crimă — a rămas surd, fiind bătut de tatăl său și fugind de bătaie, din nimic ajunge comisar al poporului.

Nu mai poate după Svetlana: îi dă doi ani închisoare pentrucă nu vrea să-i fie soție. Apoi se rîngândește puțin. Ducându-se la Odessa pentru a reprima niște răscoale țărănești în Ucraina, aduce după el, printr'un intermediar și pe Svetlana. Iutâmplarea face ca însoțitorul eroinei, să se iubească în cărciuma unei foste ordonante a colonelului Dunin, cari recunoaște pe Svetlana și-i dă toate înlesuirile ca să ureacă Nistrul la noi.

Pe Nistru, două sentințele aduc locotenentului o fată foarte frumoasă. Locotenentul de grăniceri era tocmai neliniștit, din cauza vieții solitare și avea nevoie de un tovarăș feminin Svetlana a căzut toc-la timp.

Aici, în căsuța locuită de locotenentul Alexandru Șuer, care trage o morală patriotică tuturor aceluia cari nu fac pază pe Nistru, Svetlana povestește viața ei zbucioasă.

După o scurtă corespondență cu părinții locotenentului Șuer le i-a aprobarea și se însoară cu Svetlana. Toate bune: cei doi tineri sunt foarte fericiți. Numai că într-o seară, un petrecător bătrân îi duce la un

șantan, unde spre surpriza Svetlanei — ca dă de Sonia, o prietenă, devenită acum artistă la „Chat-Noir“. Sărutări, îmbrățișări, lacrimi, conjurări ca Sonia să renunțe la viața de șantan. De aci nenorocirea Sonia nu slăbia din ochii pe locotenent, era spioana rusă și în corespondență cu faimosul comisar al poporului Volodia Madov. Acesta scăpându-i victima, a cerut, tutrua Consiliu al Comisarilor poporului să conducă spionajul în România. I se acordă totul și începe mașinațiunile. Prin Sonia, introduce în coșul casei defa sosea a locotenentului Șuer o mulțime de documente compromițătoare pentru Svetlana. Apoi pune să ucidă pe Sonia. Altă bombă, printr'o anonimă, se anunță comisarul regal, că Svetlana, acum doamna locotenent Alexandru Șuer este o spioană în serviciul Sovietelor.

Vine la percheziție Comisarul Regal și un agent de Siguranță care găsește în coș corespondența. Svetlana țipă: „Sunt nevinovată!“

Alexandru Șuer exclamă: „Luai, spioana!“ Tragedia începe, fără nici un motiv. Curtea marțială, cu toată apărarea avocaților celor mai mari, care pronunță în roman cele mai frumoase ale lor pladoarii, Svetlana e condamnată la șase luni închisoare. Leșin, delir, demență.

Într'o zi, Șuer citește în gazetă că procesul soției sale era o înșecare. Svetlana era nevinovată, dar acum Svetlana era nebuună. Locotenentul de grăniceri în rezervă Alexandru Șuer se sinucide.

Dar romanul nu se termină aici. Asistăm și la înmormântarea lui și vedem printre grațiile Ospiciului, pe Svetlana nebuună. Tabloul este complet ca la cinematograf.

Ca scenariu, romanul d-lui Dessilă poate da naștere unui film frumos și chiar de propagandă pentru naționaliștii ruși. Autorul amestecă toată istoria mai nouă, a Rusiei. Sunt epizoade care pot da efect. De asemenea dragostea Marelui Ducese Tatiana pentru locotenentul de gardă Konovalov este un alt episod de poate fi exploatat. Numai că Tatiana îl iubește, știind că îi pune viața în pericol. Constatat că face lucruri ce nu-s de nasul lui, locotenentul dispore fără urmă în Siberia.

Din roman mai constatăm că poporul rus nu mai putea înainte de război după Țar, că numai niște bejivi și derbedei au făcut revoluția în Rusia.

Pentru fosta Rusie, d. Dessilă are admirație extraordinară, probabil un efect al reminiscențelor de filme pentru propagandă monarhistă rusă, cari de cari mai paridiziace pentru epoca de atunci.

Parcă nu pe vremea Țarului Nicolae al II-lea s'au comis cele mai groaznice crime contra intelectualității, nu, sub ei, mii de mii de studenți, lucrători au fost uciși sau trimiși să moară în Siberia.

Fiecare romanului și desnodământul, sunt copilărești. Eroii puteau termina idila lor, după consimțământul părinților lui Șuer, pe marginea Nistrului. Stilul ușor și delănat, atacurile contra socializmului, naive. Poate acest material, mai concentrat mai redus, ar fi dat naștere unui roman bun. Ca debut pentru autor este o operă promițătoare.

plastica

EXPOZIȚIA MARIUS BUNESCU — MUSEUL SIMU —

de LUCIANA DRACOPOL-NEGULESCU

Domeniul picturii e tot atât de variat ca și personalitatea ce o crează. Și dacă prin unele însușiri artiștii se strâng într'un mănunchiu, prin alte multe ei se deosebesc cu desăvârșire. Aceasta cu atât mai mult în vremea noastră, când artiștii nu mai trăiesc în școli, nu mai au o doctrină unitară pornită dintr'o singură direcție, ci fiecare își urmează imperatiile personalității sale artistice.

D-l Bunescu este un modernist în sensul în care orice artist bun trebuie să fie, adică merge în ritmul evoluției actuale și totuși nu înțelege să ajungă la acele exa-

late din alte localități, observăm aceeași dragoste a artistului pentru limba verticală, conturul precis și accentuat.

Linia lui nu joacă în nuanțe, ci e sigură și viguroasă, aproape lapidară.

Mai puțin romantice, dar mult mai frumoase sunt peisagiile luate în București. E de remarcă și în aceste peisagii ca și în mai toate celelalte, că artistul deși atacă motive care prin natura lor cu greu pot deveni artistice, totuși el are acel balsam sufletesc care transformă motivul, dovedind încă odată că arta vine dinăun-

gem încă odată, că un maestru format, ajuns deja la maturitate, are întotdeauna o măiestrie a penelului și o putere de stăpânire cum numai anii o pot da. Artistul lucrează după toate normele moderne. Lucrează liber, în linii mari fără să se oprească la amănuntele inutile. Dar forma la el e susținută de o idee clară, de o inspirație definită, ceea ce îl face să țină așa de mult linia clasică, la descutul îngrijit și sigur. Și revenind la ceea ce am spus la început, d-l Bunescu se leagă de vremea lui prin mijloacele lui de tratare tehnică a motivelor, dar este un modernist

MARIUS BUNESCU : Strada Căzărmașii

MARIUS BUNESCU : Venezia

gerări hidoase cu care decadentiștii se învâtlează „inovatori”. Pentru dânsul motivele artistice sunt de aceeași calitate; numai răsunetul lor în sufletul artistului și mijloacele de care dispune spre a le înfrupta în materie, pot face dintr'un motiv real o creație.

Îndrăgostit de exterior, d-l Bunescu ne aduce în arta lui peisagii din câteva localități, unde s'a inspirat și mai ales din vechia cetate a dogilor, Veneția. A ataca un motiv așa de mult tratat ca Veneția este un pericol pentru un artist, căci trebuie să dispună de o mare subtilitate sufletească, care să-i dea posibilitatea să pătrundă farmecele încă neexploitate ale cetății și apoi să stăpânească penelul cu virtuozitate. D-l Bunescu e înzestrat cu mult talent și cu experiență, aceasta ne-o dovedesc cele câteva tablouri luate pe la canalele Veneției. Maestrul s'a ferit de a aborda peisagiile centrale, lipsite de farmec artistic și banalizate prin repetatele interpretări ale diferiților pictori. Pânzele sale reprezintă colțurile marginase ale cetății restate din Veneția de altădată, motive de un farmec romantic și pitoresc. În mai toate aceste peisagii, ca și acele

tru și realitatea îi dă numai prilejul de exteriorizare. Maestrul este un îndrăgostit de farmecul iernii; cele mai reușite aspecte bucureștene sunt prinse în poezia iernii fumurii „Stradă iarnă”, „Strada Căzărmașii”, „Case vechi”, „Biserica Sf. Nicolae”, sunt toate frânturi din fâgașurile Capitalei acoperită de zăpadă; în toate aceste peisagii ca și în „Bisericeșă din Băneasa”, observăm aceeași preferință pentru tot ce e marginaș, pentru tot ce e acoperit de praful vechimii și necunoscut tuturor. În astfel de subiecte îi place lui să-și fească pânjeniișul de singurătate și visare ce domnește pretutindeni în opera sa și dovedește că d-l Bunescu are o latură sufletească romantică.

De aceea el se ferește de a prinde motivele sub razele luminoase ale soarelui ci preferă lumina cenușie a amurgului și a iernii.

Artistul este egal cu sine, este un echilibrat, care nu-și depășește preferințele nici odată.

Privind cealaltă latură a operelor sale, realizarea lor în formă și mijloacele tehnice de care dispune artistul, ne convin-

cumpătat și se deosebește de diformiștii extremiști prin claritatea concepției și prin gustul lui pentru linia clasică.

Ceea ce dă însă privitorului, ceea ce impresie de poezie romantică țâșnită din adâncuri și cu energie în elemente, dar armonizate și liniștite de puterea lui stăpânitoare îndată ce au apărut în lumina realității artistice, este coloritul. El desăvârșește frumusețea operelor. Coloritul său este puternic luat în parte, dar armonizat în ansamblu el se șterge, devine liniștit și cumpătat, ca o simfonie wagneriană cântată în surdina.

Tonalitatea generală este fumuriu, care se îmbină cu un violet șters, culorile amurgului și ale iernii ce inspiră reverie și liniște.

Aceste însușiri coloristice fac posibilă o contemplare îndelungă și care este necesară, fiindcă operele artistului ne atrag în măsura în care le pătrundem: cu sufletul.

D-l Bunescu face parte din pleiada artiștilor care reușesc, fiindcă își urmează numai vocația sufletului și nerătăcind în domeniul ce nu le aparține eucerece spiritele îndrăgostite de frumos prin adevăratele lor însușiri.

AȘA ȘI-AȘA...

POEZIILE LUI EMINESCU. IN EDIȚIA ALCĂȚUTA DE D. G. IBRĂILEANU. A anunțat de mult d. Ibrăileanu această ediție. Și am așteptat-o cu adevărată înfrigurare. Am prea mare stimă pentru învățatul profesor și critic literar ieșan, ca să nu fi așteptat cu nesăușie alcătuirea ediției poeziilor lui Eminescu, după cercetări, pe cari numai d. Ibrăileanu le-ar fi putut face.

Îmi voi îngădui altădată să încerc a arăta comparația între edițiile poeziilor lui Eminescu.

Pentru moment, relev din prefata d-lui Ibrăileanu, cultul pentru Eminescu.

„Eminescu este unul din exemplarele cele mai splendide, pe care le-a produs umanitatea. Avem convingerea neștrămutată că, dacă mai trăia, sănătos, încă douăzeci de ani, el ar fi fost considerat, fără putință de contestare, ca unul din cei mai mari creatori de poezie din întreaga literatură a lumii. (Dacă Goethe s'ar fi știut la treizeci și trei de ani, ca Eminescu, „Goethe” nu ar exista)”.

Și apoi:

„Dar Eminescu nu este numai un poet de geniu. Este ceva mai mult. El este cel dintâi care a dat un stil sufletului românesc, și cel dintâi român în care s'a făcut fuziunea cea mai serioasă — fuziunea normală, — a sufletului daco-roman cu cultura occidentală. El, vagabondul, lipsit de diplome școlare, feciorul lui Gheorghe Iminovici dela Ipotești, este eroul culturii noastre moderne. Aceasta se poate vedea chiar numai prin argumentul lingvistic. Comparați limba din poeziile lui cu limba oricărui scriitor român, și veți vedea că la niciunul elementul autohton nu s'a îmbinat atât de armonios cu cuvintele nouă, fuziune care este expresia fuziunii perfecte a sufletului național cu gândirea europeană”.

E inutil să mai fac o citație.

Dar când cineva a pornit să rânduiască poeziile lui Eminescu, pătruns de atari sentimente, fără îndoială, că munca-i este condusă de acest cult, de această venerație.

Și de aceea cred, că cea mai întregă ediție a lui Eminescu e această.

GÂNDIREA ca totdeauna, cu material ales, foarte ales.

Distinsul cărturar d. Em. Bucuță publică un articol „Întoarcerea la Evul mediu”.

Evul mediu înscamnă domnia credinței. Romantismul e în esența lui religios. El duce mai departe, fără să-l repete, Evul mediu și reia astfel evoluția normală a culturii europene. Ideia religioasă iese din istorie și trebuie să lucreze ca o formulă de cristalizare. Catedrale se înalță în suflete. Societatea laică se creștinează din nou singură și în tăcere.

Foarte interesante observațiile d-lui Bucuță, care a intrat deplin în cadrul ideologiei revistei „Gândirea”, ideologie așa de entuziast și estetic susținută de Nichifor Crainic.

Poetul V. Voiculescu e veche simpatie.

Limba versurilor lui e aleasă par'că dintr'un panou decorativ, simplu, grațios, mai ales grațios și pitoresc. Așa și în poezia „Așijderi Crinului”.

Cronica, vie, desigur sub semnătura lui Nichifor Crainic.

E sigur, că d. Lovinescu în urma unei notițe, va răspunde, căci „Gândirea” socotește că n'are nevoie de critic spre a fi orientată. Din moment, ce scriitorii revistei au câteva idei cardinale, lămurite din scrisul lor, nu se mai simte lipsa criticului.

Fără îndoială, că d. Lovinescu va arăta că pivotul unei reviste e criticul.

Și da, dar mai ales și nu. Și nu ne conducem spunând această, gândindu-ne la revistele, care au încetat din cauza criticilor.

3. C.

O REVISTĂ ȘCOLARĂ: MUGURI. În săptămânalele noastre încursim în domeniul scrisului, am avut adesea ocaziunea să ne ocupăm și de scrisul celor mai tineri. Ne-am crezut obligați s'o facem în dubla calitate — de criticar și de dascăl de limba maternă. Firește că, totdeauna, am avut aceeași atitudine precisă: am pus la punct fără cruțare, ostentiv laclămice, tot așa cum am ridicat, în vază ceace, într'adevăr, merită această conduită literară.

Iată din ce cauză nu putem lăsa nerelevată munca frumoasă care se desfășoară în paginile uneia dintre cele mai puternice încropiri școlarești, revista literară și culturală „Muguri” scrisă de elevii și absolvenții Seminarului din Buzău. Faptul de a fi ajuns în anul al IX-lea e, pentru noi, un îndemn mai mult la aceasta, cași celălalt — de a adăposti și pagini de ale scriitorilor cunoscuți.

Numărul apărut aduce colaborările valoroase ale d-lor: George Serioșteanu, — care publică o interesantă năvelă, — și I. Georgescu, autorul volumului „Metanii și ore”, poezia „Glas în noapte”. Numărul se relevă și printr'un studiu: „Învățământul limbii latine și cultura generală în liceu”, bine documentat de Ioan G. Coman. Celălalte colaborări modeste și — unele — promițătoare chiar, din cari notăm pe d-nii L. Vasilescu, V. Mitrea, Ilie St. Guze, M. Ghimbășeanu, Gh. Nicolescu, Const. Frâncu, Stelian Popescu, etc., în majoritate elevi. Cronica — bogată — în legătură cu cărți și studii religioase.

Revista „Muguri” trebuie cunoscută și imitată de toți amatoșii de a redacta reviste școlarești. Ele pot contribui simțitor și la cimentarea legăturilor dintre diferitele serii de absolvenți ai seminarului, cum și dintre foștii profesori și instituția pe care au părăsit-o. Nu putem uita că acela care le-a adus aici e profesorul energic D. Mărăcineanu, actualmente la București.

FOCUL DELA MORENI este titlul unei interesante causerii semnate de d. G. Topârceanu, cunoscutul și apreciatul umorist în paginile „Adevărului literar” (485). Iată un fragment:

„Gândiți-vă numai ce chillipir ar fi fost pentru elvețieni să aibă la ei acasă Focul nostru dela Moreni. Ce hoteluri somptuoase ar fi răsărit, în preajma lui, ca din pământ, ce ascensoare, ce funiculare, ce

trenuri electrice! Încăput pe mâna unui consorțiu italian sau englez — „Societa del fuoco di Moreni” sau „The Fire of Moreni Company Ltd” — focul nostru prahovean ar fi ajuns până acum să nu-l mai cunoști, să crezi că ai aface cu cine știe ce foc de vișă nobilă, care, în viața lui, n'a semănat la culoare cu nișămăliga și n'a urlat la stele ca un câine ciobănesc care coboară tot a pagubă. Amenajat, selvisit, scos ca dintr'un institut de frumusețe, el ar fi fost dresat, până acum, să vyle numai pe note, ba poate chiar răci să nu te frigă, când te apropii de el”.

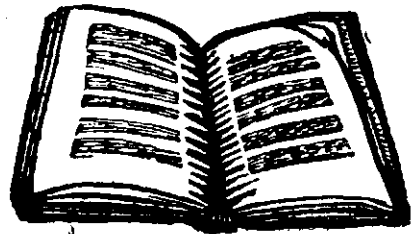
În acelaș număr: „Uite popa!... Nu e popa!... Asta i popa!...” de I. C. Vissarion.

Cu **LUCEAFARUL LITERAR ȘI ARTISTIC** lucrurile se petrec astfel: își îndeplinește un rost, precis cultural ori de câteori se ocupă de dispărutele talente locale (în acest număr despre: colonelul Th. Șerbanescu, Stefan C. Hepites, Ioan C. Massim și N. Burlănescu-Alin) sau când apeleză la talente regionale. Ne aducem aminte, în acest sens, de faptul că am remarcat — cândva — numele unei prozatoare ce promitea, acela al d-rei Florica Rădulescu — pe care (vai!) „Luceafărul” nu ni-l mai readuce. Să nu mai fi scris nimic această persoană?

DAR LUCRURILE IAU O NOUA ÎNTORSĂTURĂ, am mai zis-o: „Luceafărul” ține cu orice preț să se bucureștenizeze. De aici goana după scriitori dia afară și, îndeosebi, din București. Și tot de-aici: grija cu care le face toate poftele, reproducând recează de bisericuță sau de castă.

Despre „**ARMONIA EMINESCIANĂ**” vorbește d. T. Vianu în Nr. 1—2 al „Gândirii”. Aceasta, pen'căci „seducția profundă a poeziei lui Eminescu este de ordin muzical”. După care se precizează caracterul acestei armonii: „Eminescu a fost și un inovator prozodic” — nu însă mai mare decât Bolintineanu de pildă. Astfel fiind lucrurile „armonia eminesciană este de o altă calitate”... „expresia muzicală a desfaceii din rigorile civilizației și ale rațiunii: un fel de reintoarcere în fluxul lucrurilor înainte de diferențierea și încheierea lor”.

P. I. P.

Literara

o seama de cuvinte

Intr-o zi pe când Carol al XII se plimba călare în apropiere de Leipzig, un tânăr saxon se aruncă la picioarele calului și rugă pe rege să-i facă dreptate de oarece un grenadier îi luase hrana destinată întregii lui familii. Regele chemă pe grenadier.

— Este adevărat, spuse regele posomorât, că ți-ai însușit meritele acestui om?

— Sre, răspunse soldatul, râul pe care l-am făcut eu acestui om nu este așa de mare ca râul pe care l-a făcut Majestatea Voastră stăpânului său.

Majestatea Voastră l-ați luat țara și eu nu am luat acestui om de cât o găscă friptă!

Regele, dete imediat, zece ducați despăgubire țaranului și tertă la soldat de îndrezeală, răspunsului zicând:

— Adu-ți amiate băele, că deși am răpit țara regelui August, nu am făcut aceasta pentru beneficiul meu personal!

În timpul revoluției, opera din Paris, da reprezentării gratuite din când în când.

La unul din spectacolele de balet, grațiu, o spectatoare se adresa vecinei din stal:

— Ce obraznicie! Pentru că azi e spectacol gratuit, dansează toți de o dată ca să sfârșească mai repede!

Carol al IV al Spaniei lua lecții de vioară cu celebru violonist Alexandru Boucher, cu care îi plăcea foarte mult să cânte în duet dar avea mania de a începe să cânte totdeauna primul, fără a respecta măsura. Dacă se întâmpla vre-odată ca Boucher să-i atragă atenția de ce nu păstrează măsura, și începe primul, regele răspundea scurt:

— Stimat eu cred că ar trebui să știți că eu ca rege nu le pot aștepta pe d-la și deci am întâietatea!!!..

Din ordinul lui Robespierre, Danton, fu trimis în închisoarea din Luxemburg unde nu șezu mult căci fu condamnat la moarte.

Danton aflând verdictul spuse:

— Eu sunt cel care a instituit tribunalul revoluționar.

De aceea cer tertate lui Dumnezeu și oamenilor!

Diderot povestea că ducându-se o dată la Montmorency și vădă pe J. J. Rousseau cu care se plimba pe malul unui râu acesta îi spuse:

— Iată locul unde am fost tentat de multe ori ca să sfârșesc cu viața!

— Și de ce nu ai făcut-o? spuse Diderot. J. J. Rousseau, mirat de întrebarea prietenului său, îi răspunse dupe câteva minute de gândire:

— Am miuit mâna în apă și am găsit-o prea rece!!!..

b a z a r

SEAFURI PENTRU LONGEVITATE

Se știe că Henri Ford, care a implinit de curând 65 ani, a declarat că va ajunge la vârsta de 100 ani, grație unui regim alimentar special.

Un medic francez, d-rul Alexandre Gueniot, e hotărât să treacă peste această vârstă și are multe șanse să i se realizeze dorința de oarece are acum 98 ani, și nu pare mai bătrân de 55—60. Fiind vizitat de un ziarist dela „Daily Mail”, acesta l-a găsit în perfectă sănătate. Are poftă de mâncare, aude și vede perfect, n-are sbâr-citură pe față și are toți dinții sdraveni.

„Să nu mănânci prea mult”, a declarat el, „să mănânci însă din ceace crezi că e bun pentru stomacul d-tale. La vârsta mea mănânc ouă și unt la fiecare prânz, puțină carne, zarzavat și beau vin. Îmi plac mult fructele.

„Cea mai mare importanță o are respirația regulată. Exercițiile fizice sunt absolute necesare unei bune respirații. Oxigenul regenerează țesuturile și sângele.

„Căștitatea e o garanție de longevitate, și ar trebui să fie regulă generală pentru cei ce au trecut de jumătatea vieții.

„Viața la țară e cea mai bună garanție de viață lungă, de oarece numai la țară respiri aer curat.

Sătenii trăese mult mai mult ca orășenii. Deși sunt atât de înaintat în vârstă, am totuși convingerea că voi trăi încă mulți ani. Am trăit mult timp la țară și am călătorit în lung și în latul lumii. Cea mai sănătoasă localitate, din câte am vizitat, e fără îndoială La Paz, în Bolivia, care se află cam la 9000 metri deasupra nivelului mării.

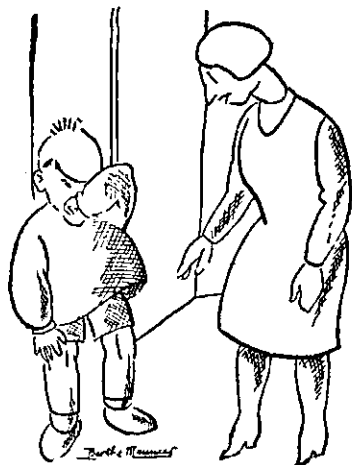
În La Paz, sunt mult mai mulți oameni cari au trecut de 100 de ani decât în orice alt loc de pe glob.”

PARADA MANECHEINELOR ÎN PIJAMA

Barurile londoneze organizează diferite exhibiții spre a atrage clienți. Într-unul din acestea, a avut loc de curând, o paradă de manechine. 30—40 de fete, îmbrăcate în pijamale defilau prin fața contuarului, îndemnând publicul să consume cocktailuri și lichioruri. Intrucât fațada barului era o vitrină imensă de sticlă, publicul de pe stradă s'a îngâmădit pe trotoar timp de o oră și jumătate, spre a privi înăuntru, împiedicând circulația. A fost nevoie de intervenția poliției, pentru restabilirea circulației, cerându-se patronului să-și organizeze parada manecinelor în pijama, după ce va fi avut grijă să tragă mai întâi perdel-le.

caricatura zilei

CULMEA...

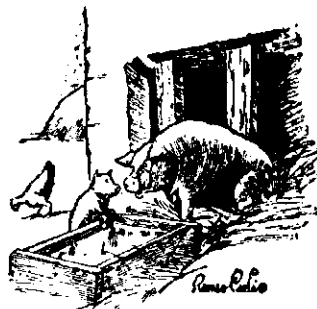

— Pentru ce plângi Nicule?

— Pentru că D-nul Profesor de muzică n'a tras de urechi — fiindcă n'am ureche...

(Dimanche illustrée)

TRAGI-COMEDIE

— Pentru ce ești așa de trist, unchiule, când vezi o găină?

— Pentru că îmi amintește de ochiuri cu sună.

(Rie et Rac-Paris)

INTOARCERE DELA CHEF

— Jane, spune-i să-mi dea drumul.

(L'Illustré-Losanne)

LITERATURA ȘI POLITICA
(CORESPONDENȚE)

de I. L. CARAGIALE

Frate Caragiale,

O întrebare, pe care mi-am pus-o de multe ori, și în jurul căreia mi-ar plăcea să stăm amândoi de vorbă, odată și odată când ai avea timp :

Poate un artist, un literat bunăoară să se coboare în arena luptelor politice — fără niciun neajuns pentru sănătatea lui, pentru mândria lui, pentru arta lui ?

Intreb asta, fără a mă gândi să pun vreodată în balanță cecece dă, cu cecece culege un literat, când se bagă în politică.

El își aduce acolo sinceritatea lui, iluziile lui, inima lui curată și deplin încrezătoare în cinstea tovarășilor de luptă ; el se dă tot — și, dacă, la urma urmei va eși învins și acoperit de râni, cum se întâmplă, de obicei, — asta nu-l va împiedica de a face din durerile lui o operă frumoasă, și de a continua de subit cort poate cu mai mulți sorți de izbândă, în orice caz mai puțini sorți de înfrângere, o bătălie pentru care, în câmp descoperit, n'avea nici plăoșă, nici armele ecruite...

Cecea ce aș dori însă — când ai avea vreme să-mi răspunzi — ar fi să-mi spui dacă și înfrucât atmosfera în care trebuie să trăiască un gladiator politic, ar putea să convină plămânilor unui artist, deprins să respire aerul curat al înălțimilor.

Frate Caragiale, noi putem spune lucrurile pe numele lor. Și chiar când n'avem dreptate în cecece spunem — clar, prin cinstea, prin căldura sincerității, pe care o punem până și în greșelile noastre, eu cred că suntem mai aproape de sufletul tinerimii, și că de multe ori, din umbra în care trăim, noi putem s'o călăuzim, și o călăuzim în adevăr, mai mult ch'ar și decât povăzitorii și descălii ei direcți.

Dacă ești și tu încredințat de lucru acesta, vrei să stăm nițel de vorbă asupra — cum să-i zic — asupra rostului, pe care l-am avea noi, literații, în vremea asta mai ales, așa de tulbură, așa de acră și fără nicio credință — fără nicio credință ? Ce zici ?...

O căldă strângere de mână dela vechiul tău

*Vlăhuță**Frate Vlăhuță,*

În vremea asta așa de tulbură, de acră și lipsită de orice credință, rostul literaților ar fi, cred eu, s'o limpezească, s'o îndulcească și să-i inspire un pic de credință.

Să-mi dai voie să las la o parte „sănătatea și mândria poetului“ și să mă ocup de întrebarea fundamentală : pierde un poet, ca poet, amestecându-se în luptele politice ?

Vo'u răspunde mai jos la aceasta... Deocamdată trebuie să-ți denunț o slăbiciune a mea, afară de cele multe pe care mi le ierți de atâta vreme, ca bun prieten... De nimica nu mi-a fost frică în viața mea ca de pierderea memoriei. De câteori mă închin seara la culcare, între alte, rog pe Dumnezeu să-mi ia și viața când o fi să-mi ia memoria.

Așa, primind alaltăieri frumoasa și interesantă-ți scrisoare, mi-a ajutat Dumnezeu să trec un examen foarte mulțumitor. Imediat ce am citit-o, m'am gândit : tot despre întrebarea pe care mi-o pune Vlăhuță,

eu știu sigur că am citit undeva ceva ; era foarte important, căci mi-a rămas până acum în minte... Nu începe îndoială — am citit ; dar unde și ce anume ? Era vorba tot de „poezie și politică“... Unde?... unde?..

Am început să ntru la grije, mai cu seamă că era un lucru de demult de tot... S'a dus memoria, și dacă m'o fi ascultat Dumnezeu, s'a dus și viața!..

Cu nespusa emoție m'am dat jos din culcuș și m'am dus drept la un raft, de unde am scos o carte veche... Acolo era!.. slavă Domnului!.. Vezi numa...

„—...Să ne ferim de a susține, cu literații contemporani, că politica e poezia, sau că politica este un câmp priincios deschis poezilor.

„De'ndată ce poetul vrea să exercite o influență politică, trebuie să se dea unui partid ; și de'ndată ce face asta, e pierdut ca poet ; își poate lua ziuă bună dela independența sa ; să-și tragă numai decât până peste urechi căciula neoziciei și oarbei urii.

„Ca om și cetățean, poetul firește are să-și iubească patria, dar patria acțiunii lui și a facultăților lui poetice va fi situată în bun, nobil și frumos și acestea nu sunt apanagiul nici a unei provincii nici a unui stat în particular ; de oriunde le găsește poetul le ia și le preface în opere.

„Și ce'nscamnă vorbele astea : a-și iubi patria?... A lucra ca patriot?... Dacă un poet și-a închinat viața la combaterea prejudecăților funeste, la gonirea opiniilor strâmte, la lumânarea spiritului națiunii sale, la curățirea gustului ei, inspirându-i sentimentele și ideile cele nobile, — ce să facă mai mult ? cum să fie mai patriot ?

...puțin îmi pasă de ce se scrie pe socoteala mea. Cu toate astea, câte ceva tot îmi ajunge la urechi și știu că toată munca mea, cu toate oboșelile mele, este neînsemnată pentru ochii unor persoane, și asta numai și numai pentrucă nu m'am plecat a mă amesteca în luptele partidelor politice. Ca să le plac oamenilor aceloră, aș fi trebuit să devin membru al vreunui club de Jacobini, să predic omorul și vărsarea de sânge... Dar să nu mai vorbim despre acest neplăcut subiect, ca să nu-mi pierd rațiunea combătând cecece e nerațional.

„Dacă nu luăm seama bine, omul politic va absorbi pe poet!.. A trăi în mijlocul frecărilor și excitațiilor zilnice, asta este incompatibil cu natura delicată a unui poet... S'ar isprăvi cu cântările lui!..“

Așa e că sunt frumoase aceste cuvinte, și că aveam tot dreptul să nu le fi uitat ? Și totuș... eu tot respectul ce-l datorăm lui Goethe și cu toată dragostea ce-ți datorez ție, să mă ierți a fi de altă părere... Ia, să vedem...

Pentru ce adică să se depărteze un artist, un poet, până n'tr'atăta de patimile care mișcă lumea și vremea lui?... Pentru ce să stea departe numai ca simplu spectator olimpic la frământarea societății lui?... Pentru ce, ca un zeu, care privește cu dispreț la muritorii, să nu se coboare a lua parte la neezările lor de toate zilele?... Doar, poate, numai spre a păstra potrivita distanță care-i trebuie spre a se bucura de totalitatea spectacolului, pentru a pu-

tea prinde absolut obiectiv înțelesul eteral al veșnicei mișcări, — ca un aparat de fotografie instantaneu, ce trebuie potrivit la focarul exact al lentilei!..

Dar chiar să presupunem că e justificată această nepăsare a poetului față cu amănuntele „meschine și triviale“ ale vremii și ale lumii lui, ia, să vedem : pe toți poeții i-a putut împușina, ca poeți, amestecul lor în luptele politice ?

Eu cred că nu : ba, din potrivă ; că putem găsi exemple din care se arată că eșă că sbuciumul luptelor politice a ajutat mult pe unii poeți, ca poeți. Că le-o fi fost asta spre fericirea lor particulară, nu az săntreb ; de asta, încă odată, lor să le pese ; mie nu-mi pasă de loc... Aducând în lupta politică numai pornirea temperamentalului lor dărz, oarba sinceritate a patimii, firește că nu puteau să biruiască ; ia, să vedem însă, cât au folosit ca poeți tocmai din cauza neliniștii și nefericirii lor...

Desgustul, scrășneala acestor „biruși“ au fost isvorul atâtor minunate opere... Indignarea a zis unul, face versul, și... proza adaugă eu :

Din desgustul și scrășneala aceea pentru ticăloșiile vremii lui, în care s'a fost tăvălit, o eșit evocarea strălucită a trecutului spre lumânarea viitorului.

Dante a fost un pasionat nebun de politică... răsvrățitor ; amestecat în oribilele războaie ale anarhiei italiene ; bățut, fugat din cetatea lui prin munți și câmpii, gonit din „ingrata lui patrie, pe care ajunge s'o blesteme ; oploșit de pomană la vrășmașii ei ! („Ai să vezi numai ce acră ți-e pâinea altu'a, și ce greu e să sui și să cobori scările lui!“) ; mort și îngropat în pământul „altuia“ !

Ei, și ? dac'a păținit atâtea tăvălindu-se 'n mocirla vremii și lumii lui, l-a împiedicat asta să lase ce a lăsat în urmă-i ? Ba, din potrivă. Fără atâtea neezuri, tăvăleală și îndârjeală, nu lasă ce a lăsat spre gloria patriei lui și spre onoarea omenirii.

Am pus, ca să păstrez respectul proporțiilor în fața lui Goethe, pe Dante, pe partizanul florentin, proorocul unității Italiei. Pe altcineva am să-l pun în fața ta.

Afară de amărăciunile pe care i le-a adus personal amestecul și tăvălirea în luptele politice, ce pagubă a avut el, ca poet, din frământarea lui de partizan ? Eu cred, niciuna ; ba zău, înclin mult a crede că dacă nu gusta până la drojdiile acele amărăciuni, n'ar fi avut. — În (cum zici tu foarte nemerit) „vremea asta așa de tulbură, așa de acră și fără nicio credință“ — viziunea aceea care se numește „*Apus de Soare*“, și care e tot un fel de proorocire, ca și a anarhistului florentin — împlinescă-se cât mai de grabă ! doar or vedea-o aievea, când noi vom visa-o dormind somnul de veci, măcar nepoșii, dacă nu copiii noștri !

Sunt, frate Vlăhuță, ca totdeauna al tău vechiu prieten.

Carageale

P. S. — Nu crede cumva, după cele de mai sus, că aș fi partizanul artei cu tendință. Nu ! să ferească Dumnezeu ! am rămas cum mă știu, partizanul neînduplecat al tendinței cu artă...

carti redactate în extrase

DAVID GOLDER

(continuare)

de IRENE NEMIROVSKY

Sgâlțâia cu furie colierul greu, răsucea unul între degetele sale. Ea îi înfigea unghiile în mâini, dar el se întărâta mai răzav! Se înăbușea, urla:

— Astea, scumpo, fac un milion!... Dar maraltele tale? Colierele, brățările? Inelele... Tot ce-i al tău și care te acopere în creștet până în tălpi... Spui, îndrăznești să spui că nu ți-am asigurat o avere?... Ia privește-te mă rog, acoperită de bijuterii, plensind de banii pe care ți-ai stors, i-ai furat dela mine!... Tu, Arkel!... Dar bine când te-am luat, erai o biată fată mizerabilă, amintesești?... Fugeai prin zăpadă, cu pantofi goi, îți eșeau picioarele din ciorapi, mâinile îți erau roșii, umflate de frig! Ah, draga mea ce bine îmi amintesc eu... de vapor când am plecat, de puntea emigranților... Și acum, Gloria Golder! Tu rochii, juvaere, case, automobile, pe mine eu le-am plătit, eu, cu sănătatea, cu viața mea!... Tot ce mi-ai luat, tot ce ți-ai furat!... Când am cumpărat casa asta, crezi tu că nu știu cum v-ai înțeles, tu și Hoyos aproape două sute de mii de franci comision! Plătește, plătește, plătește... de dimineață până seara... plătește, plătește, plătește; o viață întreagă... Te credeai oare că nu vedeam nimic, că nu înțelegeam nimic, că nu te vedeam îmbogățindu-te, îngrășindu-te pe spinarea mea, pe a lui Joyce?... strângând la diamante, la valori? De ani de zile ești tu mai bogată decât mine, m'auzi, m'auzi?... Tipetele îi sgâriau pieptul, duse agățându-și mâinile spre gât, și începu să sească, o tuse groaznică care-i scutura trupul ca o furtună. Gloria crezu o clipă că era pe moarte. Dar mai avu puterea să strige într-o suflare răgușită, o suflare înmuită, din fundul pieptului spintecat:

— Casa!... N'ai s'o ai!... Auzi? Nici o... apoi se răsturnă, nemișcat, mut cu mâinile închiși. O uitase. Asculta numai sgoștul respirației sale, tusa plină de getete care nu se mai liniștea, se rostogolea în val în gâtlee, și inimă, bătrâna înăuntru holnavă care isbea de pereții pieptului, cu lovituri înăbușite și adânci... Tînu mult. Apoi încet, încet, criza se liniștea. Tusa deveni mai slabă și mai ușoară. Intoarse capul spre Gloria, șopti nevoie cu glas încet, înăbușit, istovit:

— Lasă, mulțumește-te cu ce ai... Pentru că îți jur: nu vei avea alt nimic de la mine, nimic... Ea îl întrerupse fără voia ei.

— Nu vorbi. Imi face rău să te aud.
— Lasă-mă, se răsti el, împingând mâna care i-o întindea ea; nu putea să mai atingea cârnci aceleia, degetelor și inelelor reci.
— Lasă. Trebuie să știi odată pentru Dumnezeu... Cât trăești, va fi ea mai înaltă... Ești soția mea; ți-am dat tot ce mi-a fost cu putință... Dar după moarte, tu vei avea nimic. Auzi? Nimic, frumoasă de cât ce-ai agonisit tu... și asta e prea mult... Mi-am aranjat să aibă Joyce totul. Iar tu? Nici un pitac. Nici

un singur pitac. Nimic. Nimic. Auzi? Auzi Bine? Văzu prea bine cum se îngălbeneau obrații Gloriei sub fardul care se topca.

— Ce spui? întrebă ea cu glas stins: ești nebun, David?

El șterse sudoarea care-i curgea pe față și privi încrunțat pe Gloria:

— Vreau, doresc să fie Joyce liberă, bogată?... Cât despre tine...

Serășni violent din făci:

— Nici atât, m'auzi tu, nici atât...

— Pentru ce, întrebă ea mașinal cu un soi de naivitate.

— Pentru ce? repetă Golder domol, ah! iată... chiar voești să-ți spun pentru ce?... Ei bine, este pentru că mi se pare că am făcut în deajuns pentru tine... te-am îmbogățit în deajuns, pe tine și pe amanții tăi...

— Ce?

El răsse brusc.

— Aha! Te miră?... Dar acum îmi vine a crede că ai început să pricepi mai bine, hai?... Da, amanții tăi... toți... tânărul Pogges... Lewis Wichmann... și ceilalți... și Hoyos... mai cu seamă Hoyos... Ah!... acesta... De douăzeci de ani îl tot văd eu în elele lui, haincle, până și femeile plătite din banul meu... ei bine, e destul așa, ai înțeles?

Și cum ea tăcea, el repetă:

— Înțeles? Ah! dacă ți-ai vedea muștrii!... Nici nu încerci să minți!...

— Pentru ce ași minți, zise Gloria cu un soi de șcherătură care abia îi jâsnea printre buzele strânse; pentru ce?... nu te-am înșelat... Căci nu se poate înșela decât un șof care te vrea și te ia... care-ți produce plăcere... Tu! Bine dar de ani de zile tu ești un moșneag holnav... o cărpă... niști tu... tu n'ai numărât anii... Sunt mai bine de optsprezece ani de când nici nu te-ai atins de mine... Și înainte?!!

Pufni de râs.

— Și mai înainte? David, ai uitat?

— E vina ta... nu m'ai iubit niciodată...

Ea răsse mai tare.

— Iubit? Fu? David Golder? Dar ești tu de iubit? Vrei să-ți dai banul Joycei? Știi că nu vei fi crezând că ea te iubește?

— Nu-mi pasă!...

Încercă să țipe, dar glasul torturat era o suflare răgușită, sugrumată în gâtlee:

— Nu-mi pasă, nu-mi spune, știu, știu. Să câștig bani pentru alții, și să crăp, apoi, iată pentru ce sunt eu pe pământul acesta mărgav... Joyce e o rea ca și tine, știu, dar nu-mi poate face nici un rău, ea... E carne din carnea mea, e copila mea, e tot ce mai am pe lume al meu... — Copila ta!...

Gloria răsturnată pe pat, era sguduită de un râs strident de nebună.

— Fata ta! Ești sigur de așa ceva? Nu știi asta, tu care știi atâtea!... Ei bine, nu-i a ta, auzi? Fata ta, nu-i a ta... E fata lui Hoyos; Imbecile. Ce n'ai văzut cât de bine îi seamănă, cât îl iubește... Căci ea a ghicit de mult; te asigur... Tu

n'ai văzut nici odată cum cădem noi când ți-o săruți pe Joyce a ta, fata ta...

Deodată tăcu. El nu mai mișca, nu crăcnea. Se aplecă asupra lui. El își acoperi fața cu mâinile.

Ea șopti mașinal.

— David... Nu e adevărat... Ascultă...

Dar el nu o asculta. Își zdrobea mâinile de față ca și când i-ar fi fost rușine și tăcea. Nu o auzi sculându-se, oprindu-se o clipă în prag, nu o văzu cum privea. În sfârșit eși.

CAPITOLUL XXIII

Golder rămase singur mult timp. Cel puțin, familia sa nu-l mai turbura.

În fiecare dimineață venea doctorul; stăbătea grăbit încăpeșile goale, intra la Golder, ciocnea bătrânul său piept plin încă de ralurile adânci și înăbușite din timpul nopții. Dar inima mergea mai bine. Boala atârșise. Și bătrânul Golder el însuși părea cuprins de somn, de o lănceală toropeală. Se scula, se îmbrăca respirând încetinel, ca pentru a economisi cât mai mult din forțele sale, isoarele victiei sale. Făcea de două ori înconjurul apartamentului său, calculând fiecare mișcare a mușchilor săi, fiecare bătaie a arterelor și a inimii sale. Își doză singur alimentele, gram cu gram pe balanța din cămară, supraveghea cu ceasul în mână gradul de fierbere a unui ou.

Apoi spunea să i se tragă în fața feței restrei din salon un jilt și un taburet, și sta acolo toată ziua, făcând pasiansuri pe o tavă pusă pe genunchi. Când era soare afară, eșea, se ducea până la farmacistul din strada învecinală, se cântărea și se întorcea încetșor acasă, oprindu-se la fiecare pas pentru a respira, sprijinindu-se în baston, ținând cu îngrijire cu brațul stâng, amândouă capetele fuluului de lână de două ori întors împrejurul gâtului, și prins cu un ac cu gămălie pe piept.

Apoi, când începea a însera, Soifer, un bătrân jidan neamț, pe care-l cunoscuse odinioară în Silezia, și pe care-l pierduse din vedere și-l regăsise cu câteva luni mai înainte, venea să joace cărți cu dânsul. Soifer fusese ruinat de inflațiune, apoi speculase asupra francului și recăstăgase tot ce pierduse. Totuși păstrase de atunci o neîncredere bănuitoare care sporea din an în an, împotriva banului pe care revoluțiile și războaiele puteau astfel să-l schimbe de azi pe mâine în petece de hârtie fără valoare. Soifer, transformase cu încetul toată averea lui în juvaeruri. El poseda într-o ladă de fer în Londra, diamante și perle admirabile, smaralde atât de frumoase încât odinioară nici chiar Gloria nu avea ceva asemănător. Pe lângă astea mai era și de o șcheră, care devenise un fel de nebunie. Locuia într'un apartament mobilat scârbos, dintr'o stradă întunecată din Passy. Nu se urease nici odată într'un taxi; chiar dacă se oferise un prieten să i-l plătea-

